

ROMANI CRISS
Centrul Romilor pentru
Intervenție Socială și Studii

Romii în discursul public românesc

Îndrumar de bune practici

Romani CRISS - Centrul Romilor pentru Intervenție Socială și Studii

Roma and the Public Discourse in Romania

Best Practice Guidelines

Romani CRISS – Roma Center for Social Intervention and Studies

ROMANI CRISS
Roma Center for
Social Intervention and Studies

ROMANI CRISS
Centrul Romilor pentru
Intervenție Socială și Studii

Romii în discursul public românesc *Îndrumar de bune practici*

Autor
Prof. Dr. Daniel Barbu

Cuprins

<i>Margareta Matache</i> Despre îndrumar...	3
<i>Renate Weber</i> Cuvânt înainte	6
<i>Daniel Barbu</i> Romii – o problemă politică	8
Romii – o dilemă constituțională	15
Romii – o victimă istorică	19
Romii – un test al calității democrației	21
Romii – o responsabilitate românească	27
Ce trebuie făcut?	30

Despre îndrumar...

Acest îndrumar a fost conceput dintr-o nevoie pe care fundația Romani CRISS, dar probabil și multi etnici romi au resimțit-o acut în ultimii ani, aceea de a stopa prejudecățile denigratoare la adresa romilor din spațiul public românesc.

Ne-am dat seama că se impune să comunicăm liderilor politici, argumentele legale și istorice privind consecințele negative ale folosirii elementelor rasiste, xenofobe în discursul politic și public, la nivelul societății românești în ansamblul ei, dar să le oferim și soluțiile concrete pentru asigurarea respectării demnității umane a membrilor grupurilor minoritare.

În lipsa unei culturi politice a respectării demnității umane și a vocației responsabilității față de cetățean, exprimarea în *arena publică* a unor opinii încărcate de prejudecăți și dispreț la adresa romilor este acceptabilă și acceptată de către politicieni și vectori de opinie, iar România nu pare că se îndreaptă în direcția în care diversitatea culturală și respectul pentru *ceilalți*, fie ei romi, maghiari, evrei, persoane cu dizabilități, etc., se reflectă în politicile publice.

Problema este adâncită și de faptul că înșiși cei care creionează și adoptă politicile publice îi consideră pe romi infractori și persoane indezirabile, așa cum, de exemplu ministrul de externe declară în 2010 că *„avem niște probleme fiziologice, naturale, de infraționalitate în sânul unora dintre comunitățile românești, în special în rândul comunităților cetățenilor români de etnie romă”*¹. Efectele unui asemenea tip de gândire se reflectă nu numai în elaborarea unor politici neadecvate pentru un grup minoritar sau altul, dar și în percepțiile care se construiesc la nivelul societății. Se știe² ca liderii au o influență extraordinară asupra percepțiilor populației, părerile lor despre anumite fenomene determinând oamenii să se comporte într-un anumit mod față de un grup sau altul, indiferent de realitatea obiectivă.

Mulți membri ai comunității rome (trei din zece)³ consideră că **atitudinea** românilor față de romi a fost influențată de acest gen de declarații făcute de persoane publice și sondajele de opinie arată că 72,4% dintre cetățenii români consideră că romii încalcă legile⁴.

Există posibilitatea, așa cum ne-a arătat psihologia socială, ca atitudinea negativă față de un grup etnic să se transforme uneori în acțiuni, dat fiind faptul că puțini oameni reușesc să nu-și exteriorizeze antipatiile. Gordon Allport⁵ distinge 5 etape în modul în care pot evolua prejudecățile pornind de la modul de exprimare

¹ Declarația domnului Teodor Baconschi, Ministrul de Externe al României din 11 februarie 2010

² O prezentare a fenomenului se găsește și în Charles W. Kegley și Shannon Lindsey Blanton, „*World's politics, trends and transformation*” The University of Memphis, editia 2010-2011

³ Romani CRISS, „*Stereotipuri, prejudecăți și discriminare etnică: Perspectiva romilor*”, 2011

⁴ Consiliul Național pentru Combaterea Discriminării, 2009

⁵ Gordon W. Allport, *The nature of prejudice*, Basic Books, 1979

negativ despre un anumit grup, evitarea membrilor aceluși grup, discriminarea, atacul fizic și exterminarea. Istoria ne-a învățat că trebuie să fim precauți și este esențial ca politicienii, vectorii de opinie să-și depășească propriile prejudecăți, nu doar ca pe o formă de respect față de membrii minorităților, dar și ca o măsură de prevenire a unor situații de conflict, resentimente, atacuri, etc.

Angajamentul marilor familii politice europene cu privire la apărarea drepturilor omului și respingerea tuturor formelor de violență rasială, incitare la ură rasială și orice alta formă de discriminare rasială a fost luat în 1998 prin semnarea Cartei Partidelor Politice Europene pentru o Societate Non Rasistă⁶. Carta încurajează partidele politice către o atitudine responsabilă în ceea ce privește problema rasismului, atât în ceea ce privește organizarea efectivă a partidelor, dar și pe “arena politică”.

Considerăm că este rândul politicienilor români să adopte, la nivelul partidelor din care fac parte, Carta Partidelor Politice Europene pentru o Societate Non Rasistă sau să ia alte măsuri astfel încât declarații de tipul “*Mă p... pe ei de țigani, fir-ar ei ai dracu’ de jigodii și de derbedei!*”⁷ să ajungă să fie considerate inacceptabile pentru orice politician, vector de opinie, cetățean al României.

Misiunea fundației Romani CRISS este de a apăra drepturile romilor în România, dar prin mandatul nostru încercăm să contribuim și la schimbarea celor mai puțin sensibili la demnitatea oamenilor, cât și la izolarea rasismului, sexismului, extremismului. Este speranța noastră sinceră că acest îndrumar va sprijini politicienii români să demonstreze că România devine un stat de drept care nu pune condiții/obstacole demnității umane și nu alege între cei mai puțin demni și cei mai demni, între cei aparținând unei categorii sau altele pe criterii etnice, sociale, religioase, etc.

Dorim să mulțumim fondului Balkan Trust for Democracy și doamnei Pavlina Filipova pentru sprijinul financiar și moral acordat în cadrul proiectului „*Mecanisme de monitorizare a politicilor publice și a discursului politicienilor privind romii*” și doamnei Renate Weber, membră a Parlamentului European pentru încurajarea demersului nostru de a determina politicienii români să aibă o

⁶ **To defend** basic human rights and democratic principles and to reject all forms of racist violence, incitement to racial hatred and harassment and any form of racial discrimination; To refuse to display, to publish or to have published, to distribute or to endorse in any way views and positions which stir up or invite, or may reasonable be expected to stir up or to invite prejudices, hostility or division between people of different ethnic or national origins or religious beliefs, and to deal firmly with any racist sentiments and behavior within its own ranks; **To deal responsibly and fairly** with sensitive topics relating to such groups and to avoid their stigmatization; **To refrain from** any form of political alliance or cooperation at all levels with any political party which incites or attempts to stir up racial or ethnic prejudices and racial hatred; **To strive** for the fair representation of the above mentioned groups at all levels of the parties with a special responsibility for the party leadership to stimulate and support the recruitment of candidates from these groups for political functions as well as membership

⁷ 4 mai 2005 <http://www.9am.ro/stiri-revista-presei/Politica/9977/Solomon-Ma-pis-pe-ei-de-tigani-fi-r-ar-ei-ai-dracu-8217-de-jigodii-si-de-derbedei.html>

atitudine responsabilă față de problema discriminării. Ne exprimăm deosebita recunoștință și îi mulțumim domnului profesor Daniel Barbu pentru profunzimea și claritatea argumentelor acestui îndrumar pentru politicieni și pentru că a crezut, alături de noi, că *”cetățenia egală rămâne o condiție obligatorie și necesară a democrației moderne”*.

Margareta Matache, Director Executiv
Romani CRISS

Cuvânt înainte

Multă vreme, intoleranța etnică și religioasă s-a manifestat în Uniunea Europeană mai ales la adresa imigranților din afara spațiului european, partidele de extremă dreaptă - care sprijină guvernele în unele state - reușind să impună o politică anti-migrație îngrijorătoare.

De câțiva ani, aceasta intoleranță s-a manifestat tot mai puternic și față de cetățenii europeni de etnie romă. Prezența romilor în spațiul european, apreciată de Comisia Europeană la 10-12 milioane de persoane, a devenit motivul unor acțiuni imposibil de imaginat în urma cu 10-15-20 de ani, când anticorpii comunitari funcționau mult mai eficient împotriva manifestărilor rasiste. Din păcate, în ultimii 5 ani, în paralel cu un discurs tot mai ferm privind adoptarea unor politici publice de integrare socială a romilor, lucrurile s-au înrăutățit în unele state. Să ne amintim Italia și, mai recent, Franța, unde o circulară a ministrului de interne s-a referit în mod expres la evacuarea și expulzarea unor persoane identificate exclusiv prin apartenența lor la etnia romă.

Trebuie precizat însă că mare parte a societății civile franceze a reacționat, numeroase ONG-uri documentând cazurile și exprimându-se public foarte critic la adresa guvernului francez. În același timp, instituțiile au reacționat și ele. Nu Comisia Europeană, care, după ce a început în forță, a sfârșit prin a se face de răs, concluzionând că Franța nu a încălcat legislația europeană.

Au reacționat însă Consiliul Constituțional francez și Consiliul de Stat care au declarat ordinul guvernamental și comportamentul autorităților franceze drept neconstituționale, și, de curând, a reacționat Comitetul European al Drepturilor Sociale (din cadrul Consiliului Europei) care a considerat că Franța a încălcat Carta Europeană Socială revizuită.

România nu face excepție în ceea ce privește discursul și comportamentul rasist, mai ales în ceea ce-i privește pe romi. Marea diferență e că la noi anticorpii nu au existat niciodată. Societatea românească, în ansamblul ei, nu i-a considerat niciodată pe romi cetățeni cu drepturi egale, iar societatea civilă, cu extrem de puține excepții, nu s-a angajat în apărarea romilor, nici la nivel de comunitate, nici în cazuri individuale.

Într-un asemenea context, nu e de mirare că politicienii români, reprezentând chiar cele mai înalte autorități ale statului, au recurs adesea la un limbaj rasist, fără să plătească în vreun fel, știind și ei, foarte bine, ca astfel de manifestări sunt cel puțin tolerate, dacă nu chiar agreeate, de publicul român.

Într-o astfel de societate, cum e cea românească, Îndrumarul elaborat de profesorul universitar Daniel Barbu este o lucrare curajoasă, care pune degetul pe rănile comportamentale ale României, printr-o analiză profundă a situației romilor și a manifestărilor anti-roma ale clasei politice românești.

Două aspecte mi se par de maxim interes, mai ales pentru statul român și reprezentanții săi. Primul se referă la faptul că respectul față de membrii unei comunități presupune inclusiv să-i numești pe aceștia așa cum ei înșiși doresc, adică romi și nu țigani, mai ales când a doua denumire are o încărcătură negativă incontestabilă.

De altfel, profesorul Barbu demonstrează din plin conotațiile negative ale cuvântului "țigan" atunci când analizează discursul public din România.

Al doilea aspect privește recunoașterea și asumarea adevărului istoric ca statul român a încurajat și beneficiat de pe urma sclaviei romilor, chiar dacă în epoca ea se numea "robia țiganilor".

E timpul să le cerem iertare pentru acest trecut și să înțelegem că o politică de incluziune socială a romilor trebuie să se bazeze nu pe cerința UE, ci pe nevoia de a repara o nedreptate istorică făcută de statul român și de noi înșine semenilor noștri.

Renate Weber
Membră a Parlamentului European

Romii – o problemă politică

În anul 2011, un tânăr om de afaceri cu trecut politic scurt și incert a fost ales primar al municipiului Baia Mare, cu sprijinul necondiționat al coaliției dintre Partidul Social Democrat, Partidul Național Liberal și Partidul Conservator. Candidatul opoziției unite promitea alegătorilor săi, printre altele, consolidarea unui zid care să separe un cartier de locuințe sociale în stare avansată de degradare de restul localității. Ajuns primar, Cătălin Cherecheș s-a ținut de cuvânt. Zidul s-a ridicat până la o înălțime impunătoare. Unul dintre cetățenii municipiului reședință de județ care a rămas în spatele zidului a fost întrebat, de un reporter, ce părere are despre această realizare edilitară. Răspunsul a fost: „mă simt respins”. Detaliul important, ce nu figurează în documentele oficiale ale primăriei din Baia Mare, ar fi următorul: respectivul locuitor este de etnie romă, ca și majoritatea vecinilor săi rămași dincolo de zid, închiși într-o „pungă de mizerie” (pentru a folosi o formulă a primarului Cherecheș) rezervată romilor și menținută la o distanță aseptică de restul localității.

O asemenea operațiune de segregare a geografiei urbane nu este anecdotică sau accidentală. Sunt destule orașele care au construit din bani publici astfel de separări între comunitatea locală și populația de etnie romă. Printre ele, Piatra Neamț și Cluj-Napoca, municipii administrate de primari ai majorității guvernamentale. Ceea ce explică de ce candidatul, apoi primarul Cherecheș nu a fost niciodată criticat pentru inițiativa sa de către partidul de guvernământ. Nici presa nu s-a lăsat emoționată de existența zidului, grăbindu-se să creadă în explicația oficială potrivit căreia rostul construcției este acela de a împiedica accesul locuitorilor la o șosea intens circulată și de a restrânge în acest mod riscul accidentelor de circulație. Desigur, sună poziția municipalității, în primul rând spre satisfacția cetățenilor de etnie romă.

Dacă în România zidul trece aproape neobservat, în ciuda dimensiunilor sale masive, de proporții și arhitectură penitenciară, și este interpretat de regulă ca un element benign de recuzită a traficului urban, semnificația sa politică a fost totuși remarcată în alte părți. A intrat, de pildă, pe lista de preocupări a Amnesty International și a făcut obiectul unui comunicat al Ambasadei americane la București care și-a manifestat îngrijorarea față de acest tip de construcții. Spațiul public românesc – cel politic și cel intelectual deopotrivă – nu experimentează însă asemenea neliniști, arătându-se mai degrabă surprins de interesul stârnit în alte părți de zidul din Baia Mare.

O asemenea atitudine este posibilă pentru că un fapt ce ține de istoria recentă pare să fi căzut complet în uitare. În cursul procesului de negociere a integrării României în Uniunea Europeană, *sigura problemă politică durabilă și gravă* identificată de autoritățile de la Bruxelles a fost cea a discriminării la care sunt supuși cetățenii români de etnie romă. Răspunsul oficialilor de la București

nu a fost unul de natură politică, ci unul instituțional. Au fost ratificate disciplinat și incluse în dreptul național toate instrumentele juridice europene și internaționale menite să identifice și să combată discriminarea de orice fel. A fost creată chiar o instituție publică, Consiliul Național pentru Combaterea Discriminării (CNCD), ce poate fi sesizată de către cetățeni privați sau de către asociații civice cu privire la acte și fapte de discriminare. Consiliul poate da avertismente și are capacitatea de a impune amenzi. Nici o persoană despre care CNCD a socotit, în fapt și în drept, că a comis acte de discriminare nu a fost însă supusă oprobiului public sau exclusă din pozițiile de autoritate ori de influență în care s-a aflat. Sancțiunea instituțională nu a fost niciodată însoțită sau urmată de o sancțiune politică și cu atât mai puțin de o sancțiune morală.

Mai mult, sunt împrejurări pe care bunul simț comun le poate califica dincolo de orice îndoială drept ofensatoare și discriminatorii la adresa romilor, dar în privința cărora CNCD a ezitat sau a refuzat să se pronunțe. Este vorba chiar despre situații în care cei care, prin gesturi și cuvinte rostite în public, ar fi avut un comportament discriminatoriu ocupă pozițiile cele mai înalte în stat. Iată o listă scurtă, dar exemplară, a faptelor discursive comise doar în primul an scurs după integrarea României în Uniunea Europeană și rămase nesancționate juridic, politic și moral⁸. În primul an după ce Comisia Europeană, în raportul de țară din septembrie 2006, constata existența „discriminării instituționalizate a romilor” și cerea ca „autoritățile române... să demonstreze la toate nivelele că România aplică o politică de zero toleranță împotriva discriminării romilor sau altor minorități ori grupuri”.

- 22 mai 2007, Regele Mihai: „e o țigănie ce se-ntâmplă în România”.
- 19 mai 2007, Traian Băsescu, președintele României, cu referire la o jurnalistă: „*Cât era de agresivă țiganca asta împuțită*”.
- 30 mai 2007, Călin Popescu Tăriceanu, prim ministru al României: „*Este vorba despre numărul de români, de cetățeni români, atenție, de cetățeni români de etnie romă care constituie un grup de multe ori cu caracteristici infracționale deosebit de periculoase care se înmulțește la Roma*”. “*Pentru ca vreau să înțelegi foarte bine, dacă Italia s-a făcut remarcată în anii 20 din cauza Mafiei, nu vreau ca România să-și afecteze, să-și strice imaginea din cauza acestor grupuri care comit toate infracțiunile posibile începând de la tâlharii, prostituție, trafic de droguri, pedofilie și se poate continua*”.

⁸ Lista este întocmită pe baza sesizărilor înaintate CNCD de către Romani CRISS, documente ce conțin probatoriul pe care se întemeiază plângerea.

- 18 iunie 2007, Vasile Dâncu, vicepreședinte al Partidului Social Democrat: „*așteaptă să se facă o distincție între țișănie și social-democrație, atât*”⁹.
- 20 august 2007, Adrian Cioroianu, ministrul afacerilor de externe, reacționând la un atac extremist soldat cu 4 copii romi morți petrecut în Livorno, Italia “*romii au comis numeroase fărădelegi și și-au atras ura unora dintre occidentali*”.
- 22 august 2007, Călin Popescu Tăriceanu, prim ministru al României, reacționând la tensiunea interetnică din data de 21 august 2007 când aproximativ 200 de etnici maghiari, înarmați cu furci, topoare, bate, s-au adunat cu intenția de a incendia casele romilor din localitatea Apața, județul Brașov: „*Nu putem să tolerăm situația când unii muncesc ai alții fură ceea ce unii muncesc*”.
- 2 noiembrie 2007, Adrian Cioroianu, ministrul afacerilor de externe, declară la un post de televiziune: „*Acești oameni care comit astfel de fapte [de tipul celei pentru care era acuzat în Italia românul de etnie romă Romulus Nicolae Mailat], aceștia nu (trebuie) trimiși în regim de celulă, cu televizor și cu ..., ar trebui puși la muncile cele mai dure și formate, probabil, batalioane din alea disciplinare. Nu știu dacă asta le-ar aduce mintea la cap sau nu. Dar, credeți-mă, eram, ieri, pe drumul dintre Alexandria și Cairo, la sfârșitul vizitei, îmi veneau știrile din țară, din păcate, pe SMS, pentru că nu puteam fi prins prin telefonie mobilă. Eram cam în plin deșert și mă gândeam dacă nu cumva am putea cumpăra un teren din deșertul ăla egiptean, să-i plasăm acolo pe cei care ne fac de râs*”¹⁰.

Există chiar două cazuri similare, mai recente, a căror confruntare dovedește că CNCND nu se simte liber să sancționeze decât particulari, interzicându-și să se pronunțe în exact aceeași materie atunci când obiectul sesizării este un om politic de nivel înalt. Astfel, pe 4 mai 2011, Consiliul National pentru Combaterea Discriminării a emis o hotărâre prin care se socotea necompetent din punct de vedere teritorial pentru a soluționa plângerea depusă de Romani CRISS împotriva Președintelui Traian Băsescu, pentru declarațiile prejuciantă, de factură rasistă făcute cu referire la minoritatea romă cu prilejul

⁹ V. articolele de presa: “*Ori țiganie, ori social-democrație*”, publicat în Cotidianul, în data de 19 iunie 2007, sub semnatura lui Cristian Sutu, disponibil la adresa <http://www.cotidianul.ro/index.php?id=11635&art=30799&cHash=6e0baca45d>, accesata la 19 iunie 2007 și “*Mucles la PSD*”, publicat în Ziuă, în data de 19 iunie 2007, sub semnatura Roxanei Andronic, disponibil la adresa <http://www.ziua.ro/display.php?data=2007-06-19&id=222523&keyword=vasile+dancu>, accesata la 19 iunie 2007.

¹⁰ Prin excepție, această declarație a fost imediat denunțată de președintele de atunci al Partidului Social Democrat Mircea Geoană, iar Adrian Cioroianu și-a prezentat public scuze. Nu a demisionat însă și nici nu a fost demis decât după șase luni și din cu totul alte motive.

vizitei sale in Slovenia. Președintele Băsescu pare să-i fi avut atunci în vedere pe romii nomazi, prezentați ca dificil de integrat, lipsiți de dorința de a munci și în mod tradițional înclinați spre comiterea de infracțiuni. În motivare, se arată că, de vreme ce fapta incriminată a fost săvârșită pe teritoriul altui stat, nu se poate aplica în speță legea contravențională română. Numai că, așa cum a constatat Romani CRISS, efectele declarației prezidențiale s-au produs cu precădere în țară, fiind destinate nu publicului sloven, ci ziarștilor români prezenți la eveniment. Prin contrast, CNCD nu a invocat lipsa de competență teritorială în cazul unor afirmații discriminatorii, cu tentă rasistă făcute de un particular, fie el și celebru. Astfel, Ilie Năstase a fost amendat de CNCD cu suma de 600 de lei pentru afirmațiile făcute la Paris cu privire la romii și maghiarii din România¹¹.

CNCD nu pare să opereze distincții numai pe fond. Procedurile sunt convocate și ele pentru a nu transforma declarațiile discriminatorii ale înalților demnitari într-o materie de dezbatere publică. Celeritatea este una dintre metode, așa cum a semnalat Romani CRISS. Consiliul National pentru Combaterea Discriminării este prompt în soluționarea într-un timp relativ scurt a dosarelor in care sunt implicați reprezentanți de prim ordin ai statului roman. Nu la fel se întâmplă însă și în alte cazuri, in care dosarele rămân nesoluționate mult dincolo de termenul legal de 90 de zile, chiar și atunci când faptele reclamate prezintă o gravitate deosebită, așa cum se întâmplă în numeroase situații semnalate de segregare școlară a copiilor pe criterii etnice. Pentru exemplificare, plângerea Romani CRISS împotriva președintelui Traian Băsescu pentru declarația din 2007 a fost soluționată în numai 2 zile¹², iar cea în care era incriminată segregarea elevilor romi la Școala nr. 19 din Craiova în 495 de zile¹³.

Ambiguitatea, cel puțin în această materie, a activității CNCD, lipsa sancțiunilor sau caracterul derizoriu al acestora atunci când cei incriminați ocupă poziții de înaltă demnitate publică nu poate conduce decât la concluzia că problema tratamentului discriminatoriu la care este supusă comunitatea romă ca atare nu poate fi doar o chestiune juridică. Fără îndoială, întreaga jurisprudență internațională referitoare la protecția drepturilor omului și la combaterea discriminării trebuie invocată și este de dorit ca ea să piloteze deciziile instanțelor românești în toate situațiile în care se poate dovedi pertinentă. Numai că, în cultura publică românească, sancțiunea aplicată de o instanță sau de o instituție de tipul CNCD nu conduce la excluderea sau izolarea etică a celui sancționat. Președinți, prim miniștrii, miniștrii, fruntașii partidelor își continuă mandatul fără

¹¹ Mediafax.ro, Ilie Năstase amendat de CNCD pentru declarațiile despre deportarea romilor, disponibil la <http://www.mediafax.ro/social/ilie-nastase-amendat-de-cncd-pentru-declaratiile-despre-deportarea-romilor-7834969>.

¹² Plângerea Romani CRISS a fost depusa in 21 mai 2007 si a fost solutionata de CNCD in data de 23 mai 2007.

¹³ Plângerea Romani CRISS a fost depusă în data de 7 februarie 2007, a fost solutionat in data de 16 iunie 2008.

ca cei care au puterea să le retragă încrederea (parlament, propriile formațiuni politice, electorat) să lase vreun moment impresia că o declarație explicită cu conținut discriminatoriu la adresa romilor, de exemplu, ar fi de natură să pună capăt sau măcar să afecteze grav o carieră publică. Dimpotrivă, asemenea politicieni sunt realeși fără ca măcar adversarii lor să invoce ineligibilitatea lor morală.

Asemenea politicieni nici măcar nu sunt dispuși să accepte, oricât de meritată și oricât de lipsită de urmări ar fi, sancționarea lor formală pentru acte de discriminare. Ilustrativ deși, Consiliul National pentru Combaterea Discriminării a reținut în sarcina lui Traian Băsescu săvârșirea unei fapte de discriminare și a decis sancționarea acestuia cu avertisment contravențional¹⁴, președintele a făcut însă recurs și, pe 15 mai 2008, Înalta Curte de Casație și Justiție a admis acțiunea lui Traian Băsescu.

Același exemplu este grăitor și în altă privință. Faimoasele cuvinte „țigancă împutită” nu au înstrăinat pe nimeni de Traian Băsescu și nu l-au transformat, în termeni etici, într-un candidat inapt pentru un al doilea mandat prezidențial. Dincolo de sfera organizațiilor non-guvernamentale specializate în materie și care au dezvoltat rutina protestelor pe astfel de teme, nimeni nu a declarat că președintele și-a pierdut dreptul moral de a-și continua mandatul. Cu atât mai mult că respectivul episod s-a suprapus peste evenimentul politic al suspendării președintelui.

Nici unul dintre reprezentanții partidelor care au votat suspendarea nu a folosit însă infamanta formulă rostită de Traian Băsescu pe 17 mai 2007 ca pe un argument peremptoriu al incompatibilității dintre acesta ca persoană și statutul de președinte al României. În schimb, numeroși jurnaliști și intelectuali, susținători tradiționali ai lui Traian Băsescu, s-au arătat scandalizați, până la retragerea sprijinului, de o altă declarație a lui Traian Băsescu, cea din 22 iunie 2011, referitoare la un act politic săvârșit în urmă cu multe decenii de regele Mihai.

Declarațiile președintelui la adresa regelui Mihai transcriu o anumită convingere, cristalizată în timp și inseparabilă de experiența prezidențială a lui Traian Băsescu. Probabil că acesta nu și-a iertat niciodată că, dintr-un simplu patos discursiv, a anunțat în preziua suspendării din 2007 că va „demisiona în cinci minute”. A renunța la mandatul de șef de stat, a abdica în cazul fostului rege, nu poate fi decât un act de „trădare”. După referendumul care a infirmat suspendarea, în ziua de Rusaliu în catedrala din Sibiu, Băsescu s-a proclamat, tot fără un text pregătit dinainte, reinvestit prin „voința lui Dumnezeu și a poporului”.

Cu acest titlu, el pare să creadă într-un soi de drept divin manifestat în condiții democratice ce-i egalizează, sub privirea istoriei, propriul statut cu cel al regelui. Și el și Mihai au avut au numit prim-miniștrii de ale căror acte sunt

¹⁴ Prin hotărârea nr. 92 din 2007, dată în dosarul nr. 251/2007, CNCD a reținut că folosirea expresiei „țigancă împutită” la adresa unei jurnaliste constituie o faptă de discriminare potrivit art. 2, alin. 1 și 4 din O.G. 137/2000 privind prevenirea și sancționarea tuturor formelor de discriminare, republicată.

responsabili politic, deși pesemne că președintele nu are suficientă erudiție istorică pentru a măsura caracterul excepțional al atribuțiilor de „conducător al statului” conferite mareșalului Antonescu. Pentru Bănescu, Mihai a rămas – și în termeni constituționali aici nu greșește – șef al statului și, ca atare, sursa oricărei autorități politice și administrative, inclusiv a aceleia ce a făcut posibil Holocaustul românesc. Demițându-l pe Antonescu (pentru care Traian Bănescu poate că nutrește acea discretă admirație ce anima mediile militare ale epocii național-comunismului), regele nu numai că a confirmat că s-a aflat tot timpul în deplinătatea prerogativelor sale de șef al statului, exterminarea evreilor și a romilor de către statul român fiindu-i pe cale de consecință opozabilă.

Există în această declarații multă patimă, suficientă ignoranță, un raționament personal nemărturisit, dar și o brumă de adevăr. Italienii nu l-au iertat niciodată pe Vittorio-Emmanuelle al III-lea că l-a adus la putere pe duce, că a patronat regimul fascist, chiar dacă în cele din urmă l-a concediat pe Mussolini. Românii de ieri și de azi par să fi uitat, sugerează Bănescu, că Mihai l-a instalat în funcție pe conducător și a domnit (chiar dacă n-a guvernat și în cele din urmă l-a arestat pe Antonescu) asupra regimurilor genocidare național-legionar și antonescian. Pentru un șef de stat, crede Bănescu, nu există circumstanțe atenuante, cum ar fi imaturitatea. Șeful statului român, dincolo de persoana care-l întrupează, este în ochii lui Bănescu, cel mai matur și responsabil dintre români.

Ceea ce Traian Bănescu nu a luat în calcul este dificultatea de a deconstrui mitologiile naționale, mai ales când acestea sunt disculpatorii. Figura regelui Mihai dezvinovățește națiunea de două ori: deși a fost acolo împreună cu toată societatea, nici el nici aceasta nu au nimic de-a face cu exterminarea evreilor și a romilor; și regele și românii au rezistat comunismului. Să spui astăzi că, în termeni tehnici, Mihai a prezidat constituțional atât Holocaustul, cât și venirea la putere a comuniștilor nu poate fi decât extrem de impopular și ofensator într-un spațiu public predispus să nu-și asume nici un fel de vinovăție pentru partea întunecată a istoriei naționale.

Confruntând atitudinea opiniilor publice dominante față de cele două declarații prezidențiale, nu putem să nu constăm că egalitatea de statut politic a cetățenilor, premisă elementară, obligatorie și necesară a democrației, nu este o certitudine în spațiul românesc. O femeie exercitând o profesiune liberală respectabilă, cea de jurnalist, poate fi insultată – în deplina tăcere, dacă nu cu aprobarea tacită a publicului – numai pentru că a fost asociată cu o minoritate etnică. În schimb, un bărbat care a exercitat cândva funcția constituțională de rege este socotit ca situându-se deasupra oricărei judecăți, a oricărei evaluări a modului în care și-a asumat demnitatea eminentă într-o epocă în care autoritățile statului al cărui șef a fost se găseau angajate în acțiuni calificate de tip genocidar împotriva populațiilor evreiești și rome. În apărarea jurnalistei nu au sărit decât profesioniștii

civici, în vreme ce regele a fost înconjurat de un respect aproape unanim¹⁵. Simplu spus, în România europeană, cetățenii nu sunt socotiți egali în calitatea lor fundamentală de cetățeni. Această calitate este, în fapt și în drept, redusă și validată etnic.

¹⁵ E.g. protestul Grupului pentru Dialog Social, care “dezavuează limbajul” președintelui Băsescu, “22”, anul XXII, nr. 27, 28 iunie 2011, p. 1.

Romii – o dilemă constituțională

Explicația este relativ simplă și oarecum etajată. Dincolo de procedurile și instituțiile democratice adoptate după 1989, societatea românească ca atare nu reușește să se conceapă pe sine ca o societate de egali. Raționamentele inegalitare sunt diverse. Cel mai robust dintre ele este de ordin etnic. Societatea românească este o societate a românilor, în care sunt doar cazați membrii altor etnii. A nu fi român echivalează cu o condamnare la o poziție de inferioritate politică, la un tratament condescendent. Desigur, nu toate etniile minoritare sunt egale ori egal tratate. Față de maghiari, românii au un complex istoric și cultural de inferioritate, ce se manifestă de obicei sub forma suspiciunii. La extrema cealaltă, românii nutresc în raport cu romii un sentiment colectiv de superioritate, manifestat de regulă sub specia disprețului. Orice român se consideră pe sine, la modul natural, mai bun decât orice rom. Orice încercare a comunității maghiare de a se diferenția prin simboluri identitare este denunțată imediat ca o atingere a unității naționale în vreme ce, mai ales în ultimii ani, se insistă asupra necesității de a diferenția două etnonime consonante, ca și comunitățile astfel numite, *romi* și *români*¹⁶.

De aceea, pentru români, statul nu a fost și nu este un nume dat modului în care se organizează și funcționează puterea în sânul unei *comunități politice*, ci idealul mesianic, unitar și indivizibil al unei *comunități naționale de factură etnică*. Cu o scurtă întrerupere între 1948 și 1965, statul a fost, în epoca modernă și contemporană, un *bun național*, considerat ca atare de imensa majoritate a românilor, indiferent de orientarea politică a celor care l-au întrupat într-un moment sau altul. Statul român nu pare să fi fost niciodată cu adevărat un obiect de dispută politică, nu pare să fi purtat vreodată stigmatele unor alegeri partizane.

Este firesc ca, într-un stat al cărui unic element de coeziune este de natură etnico-lingvistică și care refuză cu încăpățănare să adopte orice fel de alt mecanism politic de producție comunitară, interesul național să fie definit și promovat exclusiv sub înfățișarea interesului etnic. Căci prioritatea politică fundamentală este conservarea și consolidarea singurei legături sociale posibile, legătura de neam. Apartenența la comunitate, ca bun social primar pe care-l distribuim unii altora¹⁷, este înțeleasă de români în cheie strict etnică. Atâta vreme cât statul însuși este definit în Constituția României ca fiind un stat „național”¹⁸, rezultă că, în pofida oricăror garanții juridice, cetățenii români de altă etnie decât cea majoritară (și în primul rând romii) sunt, în ultimă instanță, deposezați de stat,

¹⁶ Aceasta este principala rațiune pentru care, inclusiv în zona legislativă, se manifestă o largă preferință pentru utilizarea publică a etnonimului „țigăni” în defavoarea celui de „rom”.

¹⁷ Michael WALTZER, *Spheres of Justice. A Defense of Pluralism and Equality*, Basic Books, New York, 1983, pp. 31-32.

¹⁸ V. pentru o analiză amănunțită, Cristian PREDA, “La nation dans la Constitution”, *Studia Politica. Romanian Political Science Review* 1/3, 2001, pp. 733-762.

devin *stateless persons*¹⁹. Mai ales după 1989, statul nu face absolut nici un efort pentru a-i include, prin luare în evidență cu ajutorul instrumentului eliberării documentelor de identitate, pe membrii multor comunități de romi, cu precădere, dar nu exclusiv rurale.

Simpla existența a procedurilor democratice nu este o condiție suficientă pentru a încuraja astfel de persoane să se simtă parte a statului și să participe la viața națională, atâta vreme cât democratizarea nu este însoțită de o întemeiere a statului pe dreptate (*rightfulness*)²⁰. *Statul de drept* este obligat să fie un *stat drept*.

Căderea regimului comunist a lăsat statului de drept succesori o misiune redutabilă: inventarea națiunii sub forma unui proiect politic care să constituie o alternativă la proiectul „națiunii socialiste fără clase”. Misiunea s-a dovedit dificilă, deoarece societatea românească era obișnuită să se pună în valoare prin elemente de natură etnică. Cu siguranță că renașterea memoriei colective, a demnității popoarelor, a identității lingvistice și culturale reprezintă în sine un fenomen compatibil cu practicile democratice. Popoarele au dreptul la istoria și la destinul lor. Dar dacă istoria nu este în sine un proiect politic, națiunea democratică fondată pe drepturi și libertăți publice reprezintă prin excelență un asemenea proiect. Fără îndoială că popoarele – comunități de trai, de tradiții, de limbă, de cultură și câteodată și de religie – nu numai că preced națiunile politice moderne organizate de stat, dar le însoțesc și le întăresc prin intermediul rețelei de solidarități dezorganizate ce funcționează la nivelul societății civile. Națiunea democratică, prin faptul că atribuie politicului rolul de substanță fundamentală a legăturii sociale și de inițiator al unei transfigurări juridice a persoanei, se constituie ca proiect universal. Ea este în principiu accesibilă tuturor popoarelor și nu este incompatibilă cu vreo istorie anume.

Dacă popoarele sunt produsul „obiectiv” al unui parcurs istoric, națiunile nu pot fi decât rezultatul „subiectiv” al unui demers constituțional. Dacă așa stau lucrurile, tipul de patriotism pe care acestea se cuvine să-l ceară din partea cetățenilor este un „patriotism constituțional”²¹, după formula dată de Jürgen Habermas virtuții democratice în care Montesquieu a vădit deja iubirea de patrie și iubirea față de legi²².

Cu alte cuvinte, îți iubești țara și ești gata să-ți dai viața pentru patrie numai dacă legile acesteia sunt drepte și doar cu condiția să te simți reprezentat în procesul de elaborare a acestor legi. Se spune adesea că într-o societate democratică, într-un stat de drept nimeni nu este mai presus de lege. Ar trebui poate adăugat că, într-o națiune democratică, nimeni nu trebuie să fie nici mai prejos de lege și nici în afara acesteia, așa cum foarte des par să fie comunitățile

¹⁹ Michael WALTZER, *loc.cit.*

²⁰ Robert A. DAHL, *Democracy and Its Critics*, Yale University Press, New Haven, 1989, p. 207.

²¹ Jürgen HABERMAS, *Faktizität und Geltung. Beiträge zur Diskurstheorie des Rechts und des demokratischen Rechtsstaats*, Suhrkamp, Frankfurt am Main, 1992, pp. 603-604.

²² *Esprit des lois*, IV, v.

de romi.

Numai că, în conformitate cu litera Constituției României, „suveranitatea națională aparține poporului român”, (art. 2, alin. 1), iar “statul are ca fundament unitatea poporului român” (art. 4, alin. 1); în schimb, “România este patria comună și indivizibilă a tuturor cetățenilor săi, fără deosebire de rasă, de naționalitate, de origine etnică, de religie, de sex, de opinie, de apartenență politica, de avere sau de origine socială” (art. 4, alin. 2).

Textul pare să opereze cu două noțiuni care nu sunt identice: pe de o parte *poporul român*, caracterizat prin unitate, titular al suveranității naționale și fundament al statului, iar pe de altă parte, *cetățenii români*, cărora România le aparține ca patrie comună și care se bucură de acest statut indiferent de originea lor etnică, de confesiune sau de orientare politică.

Faptul că *poporul român* este, în accepțiunea Adunării Constituante, o noțiune organică de factură etnică o dovedește art. 7, care vorbește despre „românii din afara frontierelor țării” și despre „păstrarea, dezvoltarea și exprimarea identității lor etnice, culturale, lingvistice și religioase”. Exact aceleași cuvinte sunt folosite în articolul precedent cu privire la „persoanele aparținând minorităților naționale” (termenul *cetățean* fiind, probabil neîntâmplător, evitat în contextul respectiv) care și ele ar avea dreptul tot la „păstrarea, la dezvoltarea și la exprimarea identității lor etnice, culturale, lingvistice și religioase”²³.

Constituția identifică deci trei categorii de subiecți politici: *poporul român* (unitar, suveran și purtător al unei identități etnice, culturale, lingvistice și religioase), *cetățenii români* (care beneficiază de drepturi și libertăți și au obligații prevăzute de lege) și *persoane aparținând minorităților naționale* (la rândul lor purtătoare ale unei identități specifice). *Cetățenii români* sunt definiți din perspectiva drepturilor și obligațiilor, în vreme ce atât *poporul român*, cât și *persoanele aparținând minorităților naționale* sunt definite pe temeiul identității etnice, culturale, lingvistice și religioase.

Pe scurt, s-ar zice că, în spiritul Constituției din 1991 revizuită în 2003, produsul juridic numit *cetățeni români*, între care nu este admisă nici un fel de discriminare, este fabricat din două tipuri de materii prime, de o parte *poporul român* cu identitate etnică unitară și de cealaltă parte *persoane* cu identitate etnică minoritară. Naționalitatea română poate fi deci interpretată, chiar în termenii sugerați de legea fundamentală, ca fiind de natură etnică și nu civică. Cu alte cuvinte, atâta timp cât avem un popor, nu ne mai trebuie și o societate.

Concepția despre cetățenie ce se desprinde din Constituția României este una de factură comunitară, hrănită din *jus sanguinis* și din legături sociale de

²³ Constituția din 1923 (art. 7, alin. 2) este încă și mai explicită atunci când spune că, prin naturalizare, străinul se “aseamănă” cu românul în ceea ce privește “exercitarea drepturilor politice”.

natură pre-politică²⁴. Articolul 54(1) impune tuturor cetățenilor „fidelitatea față de țară” nu numai ca pe o „îndatorire fundamentală”, ci ca pe o datorie „sacră”, în vreme ce respectarea Constituției și a legilor este doar „obligatorie” (art. 1, alin. 5). Cu alte cuvinte, atunci când evocă țara ca pe o entitate *sacră*, Constituția se dovedește nu numai purtătoarea unei concepții pre-politice despre națiune, dar și a uneia ne-juridice. Într-adevăr, ce înțeles au oare, în limbajul intens formalizat la care recurge dreptul pozitiv, cuvinte precum *țară* sau *sacru*?

Cum nu-i leagă nimic altceva decât limba și sângele, românii se arată deosebit de sensibili la tot ceea ce înseamnă diferență, ori are aerul să pună în discuție soliditatea acestor materii organice din care-și construiesc națiunea. Oricât ar părea de paradoxal, românii sunt, în mod tipic, incapabili de cel mai simplu gest de solidaritate umană, grăbindu-se în schimb să-și demonstreze, în toate ocaziile, solidaritatea națională. Întodeauna în cheie etnică.

²⁴ Ulrich K. PREUSS, “Patterns of Constitutional Evolution and Change in Eastern Europe”, in HESSE Joachim Jens, JOHNSON Nevil, *Constitutional Policy and Change in Europe*, Oxford University Press, Oxford and New York, 1995, pp. 116-118.

Romii – o victimă istorică

Ceea ce Constituția României nu încorporează este memoria politică a sclaviei, ce a durat în Țara Românească și Moldova până după jumătatea secolului al XIX-lea. Mai puțin grăbite în abolirea sclaviei nu au fost decât Statele Confederate americane, autoritățile coloniale din Cuba și Brazilia.

După 1989, miza memoriei colective a fost una eminentă. Comunismul a fost condamnat și s-au acordat despăgubiri victimelor represiunii totalitare. Holocaustul a fost condamnat și s-au acordat reparații victimelor și urmașilor acestora. Sclavia nu a fost condamnată politic, iar ideea despăgubirii descendenților sclavilor nu pare să figureze pe nici o agendă politică.

Mai mult, există – între politicieni, jurnaliști și istorici – un consens spontan al indiferenței față de problema sclaviei și de consecințele ei morale și politice. Există chiar o voință de a transforma sclavia într-un fapt istoric inobservabil, în pofida dimensiunilor sale masive. Această voință se manifestă la nivelul limbajului. Manualele de istorie nu vorbesc despre sclavie, ci, cu un slavonism de epocă, despre „robie”, sugerând pe cale de consecință că ar fi fost vorba despre o instituție diferită de *chattel slavery* practică în Sudul Statelor Unite ori în Brazilia. În realitate, statutul sclavilor africani și cel al „robilor țigani” a fost, în fapt și în drept, identic. Este adevărat că termenul „robie” este cel folosit în perioada de existență a instituției sclaviei. Dar tot atunci erau folosiți și alți termeni, „tocmeală” de pildă, ce au fost înlocuiți de echivalentele lor moderne și recognoscibile internațional (cod, constituție, în acest din urmă caz). Numai „robie” nu a fost substituit în limbajul istoriografiei de noțiunea de sclavie. Avem cred dreptul să considerăm că acest atașament față de un arhaism slavonizant nu este inocent.

Există chiar, comparând cazul românesc cu cel american și brazilian, o circumstanță agravantă. În Americi stăpânii de sclavi erau particularii. În Țara Românească și Moldova „robia” domestică a existat, dar cei mai importanți proprietari de sclavi erau, în ordine, Biserica (ortodoxă) și statul (domnia). Altfel spus, statul nu a apărut doar sclavia, punând la dispoziția persoanelor private instrumentele juridice și judiciare necesare menținerii acesteia, ci a beneficiat direct, ca proprietar, de exploatarea muncii sclavilor²⁵.

În plus, guvernul american din epoca reconstrucției a procedat la împrumiprietării ale foștilor sclavi și la înzestrarea unor instituții destinate ridicării

²⁵ Viorel Achim, *Țigani în istoria României*. București: Editura Enciclopedică, 1998 și Venera Achim, „Desființarea sclaviei în cele două Americi și în Principatele Române în secolul al XIX-lea – O paralelă”. În: *Europa și noi. Studii de istoria economiei*. Coordonator Maria Mureșan. București: Editura ASE, 2005, p. 373-394.

condiției sociale a acestora (*endowed universities*, de exemplu). Prin contrast, în 1864, în 1919-1921, în 1945 și după 1989, statul român nu s-a simțit dator să-i împrădiiească pe foștii sclavi sau să creeze instituții menite să-i ajute să se integreze în societate ca cetățeni egali. Nu a făcut această din urmă operațiune decât în anii 2000, cu un succes discutabil și numai la presiunea Uniunii Europene.

În afară de reparații materiale și de politici uneori efective, adesea conștituitoare, de integrare, statele în care s-a practicat sclavia s-au simțit dator să ofere descendenților sclavilor și conștiinței colective și reparații simbolice.

Astfel, deși țara sa a fost prima care a abolit sclavia și exercitat presiuni internaționale, inclusiv militare, pentru generalizarea acestei atitudini, primul ministru britanic Tony Blair a declarat pe 27 noiembrie 2006 pentru *New Nation* că se simte „profund rușinat” (*profoundly shameful*) și are o „adâncă părere de rău” (*deep sorrow*) pentru că Regatul Unit a tolerat în trecut sclavia. Iar în iunie 2009 Senatul american a adoptat o rezoluție în care cerea iertare în numele Statelor Unite cetățenilor de descendență africană pentru fundamentala nedreptate, cruzime, brutalitate și inumanitate a sclaviei” (*fundamental injustice, cruelty, brutality, and inhumanity of slavery*).

Nici statul român și nici Biserica Ortodoxă Română nu au condamnat sclavia, pentru ele o instituție profitabilă până acum un veac și jumătate. Lipsesc cu desăvârșire oamenii de stat sau prelații care să fi formulat public o părere de rău. Tăcerea lor unanimă nu este fără efecte. Trecută cu vederea și necomentată de istoriografia românească, necomentată în spațiul public, robia țiganilor devine o instituție neobservabilă. Cel mai popular site enciclopedic Wikipedia înregistrează și oferă date despre o pluralitate de forme istorice și instituționale ale sclaviei (*slavery*), dar nu menționează sclavia romilor în România până la jumătatea secolului al XIX-lea. Eliberați din sclavie, romii au fost în fapt expulzați în afara societății, privați de posibilitatea de a munci, de a accede la educație, a-și schimba condiția. Paradoxal, robia era o formă de includere, desigur la baza piramidei sociale. Eliberarea a fost pusă în operă ca un proces de excludere de la proprietate și de la cetățenie, de orice fel de activitate legitimă și utilă social. Această iresponsabilitate a statului român stă la originea fenomenelor infracționale pe care politicienii și jurnaliștii români au astăzi tendința să le impute populației rome în ansamblu.

Cea mai recentă abandonare a unei etici a responsabilității față de comunitatea romă s-a petrecut în anii 2000, paralel cu elaborarea și experimentarea unor politici firave de incluziune socială și de combatere a discriminării. Confrunțați cu reacțiile stârnite în Italia sau Franța de unii cetățeni români de etnie romă, statul român, prin vocea celor mai înalți reprezentanți ai săi a declarat că problema romilor este o problemă europeană. Statul român încearcă astfel, prin exportul de responsabilitate, să se debaraseze pentru a două oară de răspunderea sa de fost proprietar de oameni și exploatator al muncii servile.

Romii – un test al calității democrației

În data de 11 februarie 2010, pe site-ul Ministerului Afacerilor Externe a fost publicată o declarație de presă a ministrului Afacerilor Externe, Teodor Baconschi, cu privire la întrevederea cu secretarul de stat francez pentru afaceri europene, Pierre Lellouche. În text se găsește următoarea mențiune a ministrului la cetățenii români de etnie romă „Avem niște probleme fiziologice, naturale, de infraționalitate în sânul unora dintre comunitățile românești, în special în rândul comunităților cetățenilor români de etnie romă”. Cinci zile mai târziu, confruntat cu proteste ale unor organizații civice, Ministerul Afacerilor Externe a publicat un comunicat de presă²⁶, prin care sunt respinse interpretările declarației ministrului într-o cheie rasistă. Se precizează că intenția ministrului a fost de a sublinia că, în interiorul oricărei comunități există o rată „naturală” de infraționalitate.

Oamenii politici și de stat, alături de intelectualii publici și de ziarști, sunt prin excelență operatori ai limbajului: ei își construiesc poziția publică din cuvinte (scrisori deschise, editoriale, manifeste, petiții). Guvernată de legi, adică de texte, democrația procedează la fel. În alte părți, persoanele publice se consideră aflați la comanda limbii folosite de majoritatea cetățenilor în numele cărora își ridică vocea. Având drept resursă principală lexicul, morfologia, sintaxa și stilistica respectivei limbi, ei se consultă, discută, formulează rezoluții, deliberează, țin discursuri, argumentează, interpelează, scriu declarații și programe, protestează, pledează, rup tăcerea. Arta spațiului public democratic este de a face să se petreacă lucruri prin intermediul cuvintelor rostite sau scrise. Limba este legătura indispensabilă și cu circulație pe ambele sensuri între gândire și experiență, între concepțiile și practicile politice. Una din revoluțiile intelectuale majore ale celei de-a doua jumătăți a secolului al XX-lea nu are încă un nume în limba română. Ceea ce înseamnă, simplu spus, că nu și-a produs încă efectele. *The linguistic turn*, care a răsturnat, direct sau indirect, metodologia științelor sociale și raționamentul filosofic începând din anii 1970, a fost stârmit de o întrebare elementară: cum să faci ceva cu ajutorul cuvintelor?

Răspunsurile primite de această interogație, oricât de diverse ar fi fost, au luat toate în calcul o ipoteză fundamentală: limbajul este atât singura forță productivă ce poate ține împreună o comunitate, cât și modul de producție privilegiat al istoriei societăților. Pe scurt, faptele nu ar fi decât depuneri cronologice ale cuvintelor și, de aceea, le putem cunoaște în densitatea lor temporală doar prin intermediul limbajului care le-a generat. Să nu ne închipuim că am avea aici de-a face cu o poziție teoretică ce nu afectează decât o populație restrânsă și ruptă de viață, compusă din filosofi, filologi, istorici și cercetători ai

²⁶ Disponibil la adresa <http://www.mae.ro/index.php?unde=doc&id=42301&idlnk=2&cat=4>

politicii. Ca orice revoluție petrecută în timp, mutația lingvistică a căzut în domeniul public occidental, pe care l-a modelat în profunzime.

Avem în acest moment suficiente dovezi că politicienii, ca și ziaristii și intelectualii români nu au vreo autoritate asupra limbii române. Mai mult chiar, nici măcar nu par să-și dorească să o exercite. Pentru că, probabil, nu cred în putința cuvintelor de a suscita lucruri și fapte. Necredința lor în capacitatea performativă a limbajului, cum ar spune lingviștii, este oarecum de înțeles. Bunul simț al foștilor cetățeni ai socialismului real, ca și critica postcomunistă a comunismului ne asigură că, în vechiul regim, între cuvinte și fapte nu exista nici un fel de raport imediat. Limba politicii era pe atunci de lemn, un produs artificial, fără sevă, ea însăși un lucru, un fapt inutil și stânjenitor, o constrângere ce nu stârnea decât resentimente. Factorul productiv al politicii era considerat a fi voința imprevizibilă și discreționară a șefului. Pentru a o înțelege, cuvintele nu erau de ajuns. Intenția conducătorului, a oricărui locuitor de altfel, trebuia citită „printre rânduri”.

Făcuți din și pentru cuvinte, nu pot spera să influențeze astăzi calitatea democrației românești decât cei care vor fi dispuși și se vor dovedi capabili să preia atât patrimoniul reflecției politice moderne, cât și comanda limbii române. Sarcina este dificilă, pentru că româna nu pare încă a fi o limbă suficient de structurată pentru a produce lucruri. Planificat încă din 1867 de Academia Română, întemeiată în acest scop, dicționarul limbii române a fost aparent terminat în 2010. Oricât de cultivate ar fi argumentele lor para- sau anti-democratice, oamenii publici nu fac decât să submineze cristalizarea limbii române într-un limbaj politic articulat, normativ și traversat de o raționalitate capabilă să disciplineze gândirea, să ordoneze gesturile, să clasifice acțiunile politice în funcție de efectul lor asupra drepturilor și libertăților cetățenești. Un limbaj din care să poată fi fabricate concepte, în care să poată fi formulate convingeri și cu ajutorul căruia locuitorii să poată discrimina între lucruri, să poată discerne intenții și să-și poată exprima explicit voința. Deocamdată, graiul neolatin vorbit pe teritoriul României în mod natural este lipsit de productivitate politică.

Un exemplu recent, ales dintr-o serie practic nelimitată, ilustrează această amară concluzie. Pe 8 septembrie 2011, Realitatea TV a difuzat începând cu ora 21.00 emisiunea *Ultima oră* moderată de Cătălin Striblea. Programul a fost subtitrat „Românii cerșesc de la țigani”, iar participanții (trei jurnaliști cu experiență, un academician cândva ministru și un fost consilier prezidențial) au insistat asupra legitimității utilizării substantivului „țigan”, cu toate că din chiar subtitlul emisiunii reieșea caracterul discriminator al acestuia: din pricina crizei, sugerau realizatorii, unii români au ajuns să ceară ajutor de la romi, prin tradiție persoane aflate la baza ierarhiei sociale. Avem aici de-a face cu un exemplu încărcat cu toate atributele tipicității. În aceleași zile și alte posturi de televiziune

au difuzat emisiuni similare. Numele participanților și moderatorilor erau desigur diferite, dar limbajul și atitudinea pe deplin similare.

Să observăm mai întâi că, în România, cei care-și asumă statutul explicit de formatori autorizați de opinie nu au acumulat o experiență semnificativă de nesupunere civilă și protest politic și nici nu s-au exersat îndelung în critica explicită și publică a principiilor pe ce au întemeiat regimurile succesive în care le-a fost dat să trăiască. Adesea, ei sunt demnitari ai acestor regimuri sau oameni de afaceri gratificați fiscal de toate guvernele. Ei nu par să servească o cauză, în măsura în care drepturile și libertățile politice și civile nu constituie pentru ei terenul predilect de exercițiu al gândirii. Sunt în schimb înclinați să încredințeze sau să aclame persoane și o fac cu patimă și intransigență. Pentru ei, cauzele sunt întotdeauna întrutate, chiar atunci când personificarea de moment nu satisface nici cele mai elementare criterii de raționalitate.

Dacă ne vom strădui totuși să atribuim democrațiilor moderne un parcurs istoric, atunci aceasta va fi cel mult unul al textelor constitutive și normative pe care le-au redactat, nu al oamenilor și a faptelor extraordinare sau reprobabile prin care aceștia au ambiția, pre-democratică sau anti-democratică, de a se ilustra. Pentru că, într-o democrație, tot ceea ce face cineva poate fi desfăcut de altcineva. Istoria monarhiilor – a cărei nostalgie bânuie încă prin publicistica multor intelectuali români – are consistența bronzului din care sunt turnate statuile ecvestre ale suveranilor cuceritori, eliberatori, înțelepți, cumpliți, magnifici și bravi. Cel care vrea să domine statul trebuie să împrumute, scrie Machiavelli în cel de-al XVIII-lea capitol al *Principelui*²⁷, atât trăsăturile virile ale leului, cât și pe cele feminine ale vulpii. Un secol mai târziu, pentru Johan de Witt însă, arta politică a unei republici – prin definiție incapabilă să extragă din societate resursele pe care un principe își dă întotdeauna mijloacele de a le procura – este comparabilă cu comportamentul unei pisici, întotdeauna agilă și prudentă²⁸. Această considerație din *Memoriile* marelui pensionar olandez pare să sugereze, în același timp, că paternității monarhului, fie ea agresivă sau abilă, i se opune maternitatea discretă a republicii condusă de o adunare.

Guvernarea liberă, mai precis cea liber consimțită, este domestică până la banalitate, uneori tandră, întotdeauna dependentă. Dependentă de voința cetățenilor. Contrariul ei este guvernarea patriarhală, în care se exprimă – adesea cu stil, ca în vechile monarhii, alteori cu brutalitate, ca în totalitarisme – voința titularului sau titularilor puterii. Democrația este o credință de tip iconoclast, a afirmat John Quincy Adams: (*Democracy has no monuments. It mints no medals. It does not bear a man's head on its coins. Its true nature is iconoclasm*²⁹). Altfel

²⁷ Niccolò Machiavelli, *Il Principe*, nuova edizione a cura di Giorgio Inglese, Torino, Einaudi, 1995, pp. 116.

²⁸ Norberto Bobbio, *Il futuro della democrazia*, Einaudi, Torino, 1995, p. 198.

²⁹ Citat de Norman O. Brown, *Love's Body*, Random House, New York, 1966, p. 114.

spus, cetățeanul unei democrații nu are chip, o culoare anumită a pielii. Are drepturi și libertăți.

Instituțiile democratice au așadar proprietăți asemănătoare cu cele ale nisipului: nimeni nu poate spera să lase urme adânci și trainice. Guvernată în principiu de legi și nu de fantezia arbitrară a oamenilor, democrația este concepută pentru a fi monotonă, domestică și discretă. Pisica, vaca, unchiul binevoitor, spicul de grâu, albina sau tânăra femeie nubilă lipsită de agresivitate sunt figurile pe care le-au preferat ca simbol republicile întemeiate pe libertăți egal distribuite între cetățeni. Produs al rațiunii și calculului, democrația s-ar cuveni golită de sentimentele aulice și marțiale pe care le inspiră leii, acvilele și urșii monarhici. Spre deosebire de autocrați, dictatori și alți lideri providențiali, ea nu pare în stare să trezească pasiuni devastatoare. Ritmul cu care se mișcă instituțiile ei impersonale nu invită nici la iubire și adeziune entuziastă, nici la ură și protest pătimaș. Calitatea democrației, ca și cea a politicienilor ce-i animă la un moment dat instituțiile, trebuie judecată la rece, nu adulată ori detestată. Etimologic și conceptual, democrația pare să fie de gen feminin, ca și politica unui regim democratic, căreia publicul larg îi atribuie adesea moravurile ușoare ale unei femei nu tocmai onorabile. Și pe drept cuvânt.

Căci democrația nu are decât onorabilitatea pe care convin să i-o acorde sau să i-o retragă cetățenii. Regimurile autoritare se întemeiază de regulă pe idei înalte și seducătoare, cum ar fi dreptul divin, sensul istoriei, superioritatea rasială sau imperativul modernizării. Democrația nu se poate bizui decât pe ideile pe care membrii comunității politice sunt dispuși să le pună împreună, să le dezbată, să le concilieze și să le operaționalizeze. Când o asemenea disponibilitate lipsește, sau când știința intelectualilor de formula ideii este pur și simplu precară, ca în România postcomunistă, democrația este gata să-și cedeze virtutea, așa cum prevăzuse Aristotel, oricărui demagog interesat să se folosească de ea.

În Antichitate, democrația era un fapt deopotrivă comunitar și ontologic: omul se manifesta în deplinătatea naturii sale atunci când participa la viața cetății și se împlinea în destinul comun al acesteia. În timpurile moderne, democrația se referă la un sistem de limitări și control al puterii publice într-o societate diferențiată structural și specializată funcțional care a ajuns să prețuiască, înainte de toate, libertatea individuală. În plus, democrațiile moderne s-au născut dintr-un calcul de tip matematic. Imaginarul generațiilor revoluționare americană și franceză de la sfârșitul secolului al XVIII-lea era hrănit de modelul literar al democrației antice, unde toți cetățenii participau nemijlocit la viața cetății într-o deplină egalitate de statut politic. În epoca clasică, Atena avea probabil în jur de 40.000 de cetățeni, din care doar vreo cinci mii erau prezenți regulat în agora, pentru a vota, pentru a aclama, pentru a discuta, pentru a-și spune părerea asupra

treburilor publice³⁰. Acești cetățeni activi erau, deopotrivă și în indiviziune, „intelectuali” și „politicieni”.

Dacă cetățenia egală rămâne o condiție obligatorie și necesară a democrației moderne, cum să-ți imaginezi posibilitatea unei participări directe a tuturor celor îndreptățiți la viața unor state de mare întindere și dens populate? Neputându-și prezenta direct voința, aceasta se cerea re-prezentată. Soluția identică găsită de legile fundamentale ale celor treisprezece foste colonii americane și de cele patru constituții franceze dintre 1789 și 1799 a fost reprezentarea. Democrația directă a celor capabili și interesați de lucrul public era croită pe măsura cetății antice, democrația reprezentativă este gândită pentru numerele mari ale statului modern.

Spre deosebire de democrația antică, cea modernă nu se constituie ca un termen ireductibil, explicabil prin el însuși, ci se formează din împletirea a două concepte: *constituționalismul* și *reprezentarea*, la rândul lor formate ca reflecție asupra libertății de conștiință, drepturilor individului, consimțământului politic și limitelor ce se cuvin impuse statului.

Pasiunea pentru egalitatea politică este, în ultimă instanță, o credință ireductibilă rațional, o credință ce face posibilă comunitatea politică ca atare: „nu există societate care să prospere fără asemenea credințe, sau mai precis societățile nu durează fără asemenea credințe, căci, fără idei comune nu există acțiune comună și fără acțiune comună pot exista oameni, dar nu un corp social”³¹.

Cetățenia democratică are deci nevoie de credință. Figură centrală a democrațiilor antice și moderne, cetățeanul este un membru deplin și egal al comunității politice. În vechea Eladă, ca și inițial la Roma, cetățeanul era bărbatul liber autohton chemat să guverneze cetatea împreună cu egalii săi. Accesul străinilor, libertilor și al altor populații eterogene la o cetățenie romană tot mai generalizată în epoca dominatului îl transformă pe cetățean din subiect al politicii, într-un obiect juridic protejat de lege, dar fără vocația de a participa la facerea legilor. Monarhiile medievale și moderne operează exclusiv cu noțiunea de supuși, statutul de cetățean supraviețuind, în formula restrânsă a patriciatului urban, doar în mediile comunale din Italia, Germania sau Țările de Jos. Cetățeanul re apare în epoca modernă, mai întâi ca un construct teoretic al gândirii politice liberale, ce își întemeia ideea cetățeniei universale pe argumentul potrivit căruia toți indivizii se nasc liberi și egali.

În termeni politico-juridic, cetățeanul este un produs al veacului al XVIII-lea britanic, în calitate de titular succesiv (într-o ordine logică și nu cronologică³²), a unor drepturi inalienabile de tip civil (egalitatea în fața unei legi

³⁰ Lämmuritoare este prezentarea lui Mogens Herman Hansen, *La démocratie athénienne à l'époque de Démosthène. Structures, principes et idéologie*, traduction de Serge Badet, Paris, Les Belles Lettres, 1993.

³¹ Alexis de Tocqueville, *De la démocratie en Amérique II*, texte établi par Jean-Claude Lambert, in *Oeuvres*, vol. II, Paris, Gallimard, 1992, p. 518-519.

³² Marshall, T.H., *Citizenship and Social Class*, Cambridge University Press, Cambridge, 1950.

ce nu mai ia în calcul statutul, clasa sau averea, libertatea de exprimare, libertatea de circulație, libertatea de a munci), politic (extinderea treptată sufragiului până la votul universal necondiționat de sex, rasă sau educație) și apoi, în secolul al XX-lea, social (accesul la beneficii publice oferite de stat în domeniul sănătății, educației, asigurărilor de boală sau de pensie).

Două viziuni generice asupra cetățeniei se confruntă în lumea contemporană. În perspectivă liberală, cetățeanul este acea persoană capabilă să formuleze, să-și modifice și să urmărească propria definiție a binelui, având libertatea de a-și promova interesele individuale atâta timp cât acestea nu afectează drepturile celorlalți. Comunitarismul pleacă în schimb de la presupunerea că cetățeanul este în mod natural înclinat să se alătore egalilor săi pentru realizarea unui bine comun ce precede toate definițiile individuale ce pot fi atribuite binelui, pledând în același timp pentru o cetățenie critică și participativă. Nici una din aceste viziuni nu poate găzdui discriminarea pe criterii etnice.

Romii – o responsabilitate românească

În ultima zi a lunii octombrie 2007, un cetățean român din categoria celor neînsemnați și prin urmare lăsați în afara zonei de interes a statului cu al cărui pașaport dobândise privilegiul de a circula liber în Uniunea Europeană, a comis la Roma o crimă dintr-un șir atât de lung încât autoritățile italiene au decis să o trateze ca pe un eveniment de importanță națională, ca pe un prilej de a crea legislație, ca pe o ocazie de îmbogăți reflecția politică asupra ordinii publice și siguranței cetățenilor ca teme centrale ale guvernării liberal-democratice și ca obiective fundamentale ale statului modern. Ecoul dramei s-a făcut simțit și la București. Termenii discuției au fost aici mai degrabă antropologici, etnici și patriotici. Înclinația presei a fost aceea de a considera cazul Mailat ca fiind izolat și nereprezentativ pentru emigrantul român, de regulă harnic și cinstit, ca punând în evidență doar comportamentul deviant al unei minorități din sânul populației rome, ca un pretext pentru politicieni italieni extremiști de a critica politicile de imigrație și de a denigra națiunea română apărută cu insuficientă energie și demnitate de autoritățile românești competente.

Nu s-a observat însă că infractorul român arestat pentru o faptă de omor deosebit de grav era, înainte de a fi imigrant, fără ocupație sau orice altceva, purtătorul inconștient, dar convingător al unei viziuni despre stat. Ideea despre stat pe care o adusese cu el din România era una a absenței. Statul român, pentru care învățământul este formal obligatoriu până la șaisprezece ani, lipsește atunci când unul din cinci adolescenți (de regulă rom) abandonează școala. Statul român refuză calitatea de parte din oficiu în toate conflictele cotidiene de tulburare a liniștii publice, de violență domestică sau de stradă; cei vătămați sunt invitați să se adreseze direct instanței ca părți civile. Statul român nu-i are în evidență și nici nu ține cont de delictele comise în alte țări de românii expulzați. Statul român nu-i vede pe cei care improvizează din resturi sate întregi sau cartiere fără existență legală, se nasc, trăiesc și mor fără acte ori mijloace de subzistență. Statul român vede taberele de romi de la Milano ori Roma, niciodată însă pe cele din marginea Aiudului sau Clujului. Care sunt acolo de decenii fără să stârnească interesul, indignarea sau compasiunea cuiva.

Statul român se mândrește cu caracterul său național și unitar, dar nu și-a propus niciodată să fie, așa cum au fost în prima lor etapă de existență toate statele moderne, un *Etat de police*, adică un stat care se întemeiază pe cunoașterea rațională și legală a tuturor cetățenilor săi fără excepție și își oferă mijloacele administrative și juridice de a „poliza” (sau cu sinonimul de sorginte latină „civiliza”) comportamentele acestora, de a le șterge asperitățile dezordonate în chip natural în vederea ocrotirii vieții, libertății și proprietății fiecăruia în parte.

Soarta romilor a devenit în chipul cel mai evident o problemă europeană. Uniunea Europeană are acum datoria să asigure prin mijloace concertate „incluziunea socială” a populațiilor autodefinite sub genericul etno-lingvistic Roma și descise, în cele mai multe părți ale continentului, de calificative cu conotații discriminatorii, fie de ordin civil, fie social, dacă nu chiar rasial. Aceasta este esența reacției oficiale, rostită în direct pe 4 noiembrie 2007, a președintelui României față de măsurile luate de guvernul italian în vederea expulzării imigranților ce par să pună în pericol ordinea publică, ca și față de climatul de ostilitate ce îi înconjoară pe românii stabiliți în peninsula. Firește, a adăugat a doua zi ministrul de externe, România ca parte a Uniunii își va aduce și ea contribuția la elaborarea acelor programe europene menite să ducă la o mai bună includere a romilor în societățile de origine sau de destinație și, pe cale de consecință, să tempereze comportamentele dezordonate ale acestora și să reducă rata infrafracționalității în țările membre. Este drept că în cele mai multe state occidentale, cu precădere în Franța și Spania, există de sute de ani grupuri de nomazi, microscopice din punct de vedere demografic, ce se sustrag disciplinei sociale impuse de statul de drept, făcându-se remarcate deopotrivă prin talentul lor muzical și printr-o criminalitate săcâitoare, dar de cele mai multe ori mărunță. Acești „călători”, cum se numesc adesea ei înșiși, sunt suficient de puțin numeroși pentru a fi tolerați ca un ingredient pitoresc și relativ rar ce pigmentează modul de viață al societăților europene bine ordonate.

Asemenea populații nomade restrânse numeric există și în România. Ele călătoresc însă mai degrabă în timp decât în spațiu. Și anume între vechile tradiții de tip comunitar și modernitatea individualizantă a convertirii la un entuziasm creștin de formulă penticostală. Romii care circulă acum prin Europa cu pașaport românesc sunt sedentarizați de câteva veacuri. Cei mai mulți dintre ei au fost, până în urmă cu un secol și jumătate, sclavi ai mănăstirilor și ai statului, lucrători cu titlu de inventar agricol animat mai ales pe moșiile bisericesti și domnești.

După eliberarea lor din robie, atât statul român, cât și biserica ortodoxă, în calitate de foști proprietari de oameni, i-au uitat cu desăvârșire și nu au simțit nici o clipă că este de datoria lor să-i ajute să devină cetățeni liberi, utili și responsabili. De îndată ce n-au mai putut fi folosiți ca sclavi, romii au devenit invizibili pentru foștii lor stăpâni. Singurele programe românești majore ce le-au fost vreodată consacrate au fost deportarea în Transnistria și Legea nr. 25 din 1976 privind „încadrarea într-o muncă utilă a persoanelor apte de muncă” și includerea într-un regim de muncă forțată a celor ce se încapățânează să ducă o „viață parazită”.

Desigur, după 1990, statul postcomunist, atenționat de Uniunea Europeană că soluționarea în termeni de drepturi și libertăți a chestiunii romilor este una din condițiile politice majore ale integrării, s-a dotat cu agenții însărcinate să amelioreze statutul social și condițiile de trai ale acestora. Condiția romilor din România nu poate fi însă schimbată radical, a precizat la rândul său ministrul de

externe, decât prin transferarea lor colectivă lor în deșertul nubian. Probabil că, sub imperiul formației sale de istoric, ministrul Cioroianu și-a amintit că multă vreme europenii au crezut în originea egipteană a romilor migratori. Ca și omologii săi italieni, ministrul român credea că problema țișanilor se cuvine rezolvată prin repatriere.

Ceea nici președintele și nici ministrul nu au observat este că, până la urmă, nu există cu adevărat o problemă a romilor și nici una a românilor de pretutindeni, cu puțință de rezolvat prin înființarea de noi episcopii și consulate. Există numai o gravă problemă, de proporții monumentale, a statului român însuși. Mai întâi, statul român are memoria scurtă. S-a dezis cu jumătate de voce de comunism și de holocaust, dar nu-și simte încă conștiința încărcată pentru faptul că i-a ținut pe romi în sclavie câteva sute de ani. Apoi, este un stat incapabil să guverneze oameni, să le asigure educația gratuită obligatorie, șanse egale pe piața muncii, acces la servicii de sănătate sau siguranța cea mai elementară în viața de fiecare zi. Când cetățenii îl abandonează, singura grijă a reprezentanților statului este ca cei plecați să nu cumva să strice imaginea României. De ce ar avea România o imagine bună în Italia, atunci când nu are nici un fel de imagine în România?

Ce trebuie făcut?

Cu aproape cinci ani în urmă, Romani CRISS publica un *Ghid pentru promovarea și apărarea drepturilor omului* în care se făceau jurnaliștilor câteva recomandări cu privire la modul în care s-ar cuveni comunicate faptele referitoare la minoritățile etnice, teze ce pot fi propuse deopotrivă și politicianilor³³. Reformulate, acestea ar putea suna așa:

Referințele la orice grup etnic trebuie să folosească exclusiv apelativul prin care respectivul grup se denumește pe sine. Care este aici problema? Fără excepții semnificative, asociațiile și personalitățile, ca și reprezentanții comunităților rome utilizează ca identificator etnic substantivul *rom*, socotind în același timp numele „țigan” ca având un caracter defăimător și în orice caz derogatoriu și peiorativ. Vechimea termenului „țigan” nu poate fi invocată, așa cum a făcut-o Academia Română, în apărarea unei utilizări curente și lipsită de accente jignitoare a termenului. Nu este nevoie, pentru a ne lămuri, să recurgem la o referință de dincolo de ocean și să analizăm implicațiile politice ale cuplul de cuvinte *nigger/african-american*. Este suficient să punem această situație în oglinda unui etnonim similar din chiar spațiul românesc. Până în secolul al XIX-lea inclusiv, evreii erau numiți în românește, nu întotdeauna cu implicații ofensatoare, „jidovi” sau „jidani”. Comunitatea evreiască este de multă vreme unanimă în a considera aceste arhaisme drept instrumente lingvistice cu caracter rasist. După cel de-al doilea război mondial, limbajul public românesc sancționează ca ilegală utilizarea lor, inclusiv a regionalismului „ovrei”. Nu există motive pentru ca aceeași logică să nu se aplice și în cazul comunității rome. Numele sub care aceasta se identifică pe sine trebuie să devină singurul nume acceptabil folosit în public. Raționamentul Academiei Române, reprodus de numeroși jurnaliști și politicieni (unii dintre aceștia au cerut chiar oficializarea prin lege a apelativului „țigan”) s-ar putea lesne întoarce împotriva comunității românești ca atare. Aceeași academicieni, politicieni și ziariști s-ar simți insultați dacă concetățenii lor maghiari i-ar numi „valahi”, așa cum au făcut-o până în 1918. În ungurește coexistă vechiul *oláh* (termen oarecum peiorativ, de vreme ce maghiarii de odinioară obișnuiau să-i privească pe „valahi” așa cum aceștia erau înclinați să se uite la „țigani”: leneși, hoți, murdari) și neologismul politic și politic *román*.

Referințele la orice grup etnic trebuie să evite sistematic folosirea oricăror stereotipuri ca și recursul la clișee verbale și de gândire bazate pe prejudecăți. Acțiunea politică este mai degrabă inductivă decât deductivă. Omul

³³ Romani CRISS, *Ghid pentru promovarea și apărarea drepturilor omului*, Editura ECA, București, 2007, p. 23.

politic nu pleacă de la idei generale (în cazul nostru o convingere transmisă cu privire la comportamentul romilor) pentru a desprinde concluzii în cazuri particulare (cineva care poate fi identificat drept rom se comportă cu necesitate așa cum se crede că o fac romii). Dimpotrivă, etica acțiunii politice este una a responsabilității și nu una a convingerii. Altfel spus, plecând de la observarea informată, sistematică și critică, a unei stări de lucruri omul politic încearcă să conducă respectiva situație spre o generalizare pozitivă investită în politici publice. De exemplu, constatarea empirică a faptului că cele mai defavorizate comunități din România sunt cele ale romilor s-ar cuveni să-l conducă pe politician la ideea necesității unor măsuri care să îndrepte condiția economică și socială a comunităților în cauză. .

Referințele la orice grup etnic trebuie să elimine tentația confruntării cu experiențe personale. Discursul politic este eminent public și țintește un interes de ordin general. Este posibil statistic ca un om politic să fi fost subiectul unei experiențe negative în care să fie implicați aparținători ai comunității rom. El (sau ea) este însă dator să nu utilizeze, atunci când ilustrează o poziție sau situație politică, decât acele experiențe ce pot fi generalizate.

Referințele la orice grup etnic trebuie să evite judecățile în termeni de comportament colectiv. Numai „știința” rasistă, așa cum a fost de pildă practică în Germania nazistă, a fost până acum capabilă să atribuie unor grupuri etnice sau rasiale (evrei, romi, slavi, africani etc.) tipologii comportamentale invariabile și ierarhizate, determinate biologic. Cei care au astăzi tendința de a-i socoti pe romi ca fiind antropologic condamnați să se poarte într-un anumit fel trebuie să știe că o convingere similară cu privire la români anima autoritățile germane în timpul celui de-al doilea război mondial. În planurile de organizare a „Noii Europe” de după victoria Reich-ului, urma ca România să nu mai existe ca țară pentru că românii erau socotiți „rasial” incapabili să se guverneze singuri și să fie folositori noii ordini. Societățile democratice sunt normativ societăți formate din cetățeni egali politic. Inegalitățile structurale de tip social, economic și cultural sunt recunoscute în democrații numai pentru a fi depășite prin politici publice. În fața adoptării unor atitudini de acest tip în comportamentul public ar putea fi ridicate două obiecții, ambele neîntemeiate după cum se poate lesne demonstra. Mai întâi, el ear putea părea un îndemn ipocrit la corectitudine politică. Ar putea trece, apoi, drept o restrângere a libertății de exprimare.

Corectitudinea politică este rău fumată în cercurile intelectuale românești și (paradox sugerat de omonimie) chiar în cele politice. N-ar fi decât un import, oarecum ipocrit și în orice caz conjunctural și oportunist, din America de Nord și Europa de Vest. Am arătat deja că democrația nu se poate mima și că este inseparabilă de o folosire responsabilă a limbajului. Regimurile cu adevărat democratice nu există decât în societăți democratice. În societăți pentru care limbajul nediscriminatoriu este mijlocul de comunicare natural și spontan. Nu instituțiile bine proiectate fac o democrație de calitate, ci credința cetățenilor în

egalitatea politică și de statut. Credință ce trebuie exprimată public în cuvinte potrivite.

În al doilea rând, *Convenția europeană a drepturilor omului* permite în anumite condiții prevăzute de art. 10 alin. 2, limitarea libertății de exprimare: „Exercitarea acestor libertăți, ce comportă îndatoriri și responsabilități, poate fi supusă unor formalități, condiții, restrângeri sau unor sancțiuni prevăzute de lege care constituie măsuri necesare, într-o societate democratică, pentru securitatea națională, integritatea teritorială sau siguranța publică, apărarea ordinii și prevenirea infracțiunilor, protecția sănătății sau moralei, protecția reputației sau a drepturilor altora, pentru a împiedica divulgarea de informații confidențiale sau pentru a garanta autoritatea și imparțialitatea puterii judecătorești”. Prin urmare, în conformitate cu acest tratat internațional, în Europa libertatea de exprimare nu este un drept absolut. Nu este lipsit de relevanță nici faptul că libertatea de exprimare este singurul drept cu privire la care *Convenția* subliniază: „comportă îndatoriri și responsabilități”. De asemenea, art. 17 al *Convenției* interzice abuzul de drept: „Nici o dispoziție din prezenta convenție nu poate fi interpretată ca implicând, pentru un stat, un grup, sau un individ, un drept oarecare de a desfășura o activitate sau de a îndeplini un act ce urmărește distrugerea drepturilor sau a libertăților recunoscute de prezenta convenție sau de a aduce limitări mai ample acestor drepturi și libertăți decât acelea prevăzute de aceasta convenție”.

De regulă, în cazurile în care a fost utilizat limbajul urii, fiind vizate grupuri de persoane (comunități etnice sau religioase) Curtea Europeană a Drepturilor Omului (CEDO) nu a considerat că sancționarea penală (presupunând chiar privarea de libertate) a acestor fapte ar reprezenta o limitare excesivă a libertății de exprimare, indiferent dacă cel în cauză are calitatea de politician sau de ziarist.

O asemenea utilizare responsabilă a libertății de exprimare este avută în vedere și de legislația românească, de prevederile Codului penal³⁴, de Decizia nr. 62 din 18.01.2007 a Curții Constituționale³⁵ sau de art. 15 al O.G. nr. 137/2000.

³⁴ CEDO a constatat aceste aspecte referitor la legislația din România, atât cu privire la Codul penal, art. 205-207, cât și cu privire la Codul civil, art. 998 și 999 (**CONSTANTINESCU împotriva ROMÂNIEI**, nr. 28871/95, 27 iunie 2000, § 68; **CUMPĂNĂ și MAZĂRE împotriva ROMÂNIEI**, nr. 33348/96, 17 decembrie 2004, § 86; **BOLDEA împotriva ROMÂNIEI**, nr. 19997/02, 15 februarie 2007, § 50; **STANGU și SCUTELNICU împotriva ROMÂNIEI**, nr. 53899/00, 31 ianuarie 2006, § 44).

³⁵ Conform acestei decizii dreptul la demnitate este una dintre valorile supreme: „Obiectul juridic al infracțiunilor de insultă și calomnie, prevăzute de art. 205 și, respectiv, art. 206 din Codul penal, îl constituie demnitatea persoanei, reputația și onoarea acesteia. Subiectul activ al infracțiunilor analizate este necircumstanțiat, iar săvârșirea lor se poate produce direct, prin viu grai, prin texte publicate în presa scrisă sau prin mijloacele de comunicare audiovizuale. Indiferent de modul în care sunt comise și de calitatea persoanelor care le comit — simpli cetățeni, oameni politici, ziariști etc. —, faptele care formează conținutul acestor infracțiuni lezează grav personalitatea umană, demnitatea, onoarea și reputația celor astfel agresați. Dacă asemenea fapte nu ar fi descurajate prin mijloacele dreptului penal, ele ar conduce la reacția de facto a celor ofensați și la conflicte permanente, de natură să facă imposibilă conviețuirea socială, care presupune respect față de fiecare membru al colectivității și prețuirea în justa măsură a reputației fiecăruia.

Este de asemenea imperativ ca partidele politice românești să semneze neîntârziat *Carta Partidelor Politice Europene pentru o Societate Non Rasistă*³⁶ adoptată în 1998 de către partidele democratice europene la Utrecht care include angajamentul partidelor semnatare cu privire la apărarea drepturilor omului și respingerea tuturor formelor de violență rasială, incitare la ură rasială și orice altă formă de discriminare rasială³⁷. În egală măsură încurajează partidele politice să adopte o atitudine responsabilă în ceea ce privește problema rasismului atât la nivelul structurilor organizatorice proprii, cât și în luările de poziție publică.

De aceea, valorile menționate, ocrotite de Codul penal, au statut constituțional, demnitatea omului fiind consacrată prin art.1 alin.(3) din Constituția României ca una dintre valorile supreme”.

³⁶(http://fra.europa.eu/fra/index.php?fuseaction=content.dsp_cat_content&catid=3ef0500f9e0c5&contentid=3ef0568924fa5)

³⁷ **To defend** basic human rights and democratic principles and to reject all forms of racist violence, incitement to racial hatred and harassment and any form of racial discrimination.;**To refuse** to display, to publish or to have published, to distribute or to endorse in any way views and positions which stir up or invite, or may reasonable be expected to stir up or to invite prejudices, hostility or division between people of different ethnic or national origins or religious beliefs, and to deal firmly with any racist sentiments and behavior within its own ranks;**To deal responsibly and fairly** with sensitive topics relating to such groups and to avoid their stigmatization;**To refrain from** any form of political alliance or cooperation at all levels with any political party which incites or attempts to stir up racial or ethnic prejudices and racial hatred;**To strive for** the fair representation of the above mentioned groups at all levels of the parties with a special responsibility for the party leadership to stimulate and support the recruitment of candidates from these groups for political functions as well as membership

ROMANI CRISS
Centrul Romilor pentru
Interventie Socială și Studii

Roma and the Public Discourse in Romania

Best Practice Guidelines

Author
Daniel Barbu, PhD

Content

<i>Margareta Matache</i>	
About the Best Practice Guidelines...	36
<i>Renate Weber</i>	
Foreword	39
<i>Daniel Barbu</i>	
Roma – a political issue	41
Roma – a constitutional dilemma	48
Roma – a historical victim	52
Roma – a test for the quality of democracy	55
Roma – a Romanian responsibility	61
What needs to be done?	64

About the Best Practice Guidelines...

These guidelines were conceived due a need of Romani CRISS foundation, as well as probably of many Roma ethnics, felt strongly in the last years to stop the denigrating bias against the Roma in the Romanian public space.

We came to realise that we have to communicate to political leaders the legal and historical arguments on the negative consequences of the use of racist and xenophobic elements in the political and public discourse, at level of Romanian society, in general, but to offer concrete solutions to assure the human dignity of minority groups' members is respected.

Lacking a political culture of respect for the human dignity and lacking the vocation for liability in front of the citizens, to express opinions filled with prejudices and disdain against Roma in the *public arena* is acceptable and accepted by politicians and opinion leaders and Romania does not seem to go into a direction where cultural diversity and respect for the *others*, no matter if they are Roma, Hungarians, Jews, disabled people, etc., is reflected into the public policies.

The problem deepens when the ones who draft and adopt public policies are those to consider the Roma delinquents and personas non grata, as for instance the Ministry of External Affairs declared in 2010 that :*"We have some physiological, natural, issues of criminality within some of the Romanian communities, especially within the communities of the Romanian citizens of Roma ethnicity.*"³⁸. The effects of this type of thinking are visible not only in the elaboration of inappropriate policies for a minority group or another, but also in the perceptions built at level of society. It is known³⁹ that the leaders have an extraordinary influence upon population's perceptions, as their thoughts about different phenomena determine people to behave in a certain way towards a group or another, no matter what the objective reality is.

Many members of Roma communities (three out of ten)⁴⁰ consider that Romanians' **attitude** towards the Roma was influence by this kind of declarations by public persons and the opinion polls point out that 72.4% of the Romanian citizens consider that Roma people break the law⁴¹..

There is the possibility, such as the social psychology has proven, that the negative attitude towards an ethnic group gets transformed into actions, as very

38Declaration of Mr. Teodor Baconshi, Ministry of Foreign Affairs in Romania, from February 11 2010

³⁹ A presentation of the phenomenon it is also available in Charles W. Kegley si Shannon Lindsey Blanton, „*World's politics, trends and transformation*” The University of Memphis, editia 2010-2011

40 Romani CRISS, “Stereotypes, Prejudice, and Ethnic Discrimination: The Roma perspective”, 2011

41 National Council for Combating Discrimination, 2009

few people are able not to express their enmities. Gordon Allport⁴² distinguishes 5 stages in the way prejudices may evolve, starting from the negative declarations about a certain group, avoiding the members of that group, discrimination, physical assault and extermination. History has taught us that we must be cautious and it is essential for politicians and opinion leaders to surpass their own prejudice, not only as a way of respect for the minority groups' members, but also as a preventive measure for possible conflict situation, resentments, attacks, etc. The European big political parties' commitments regarding the defence of human rights and banning of all forms of racial violence, incitement to racial hatred and any other form of racial discrimination took shape in signing the Charter of European Political Parties for a non-Racist Society⁴³ in 1998. The Charter encourages the political parties to a responsible attitude towards the issue of racism, both in terms of effective administrative organisation of the parties and in the "political arena". We believe it is Romanian politicians' turn to adopt, at level of their own parties, the Charter of European Political Parties for a non-Racist Society or to adopt measures so that declarations such as "*I p... on the Gypsies, there are f.... bastards and hooligans*"⁴⁴ become unacceptable for any political, opinion leader, Romanian citizen.

The mission of Romani CRISS is to defend the rights of Roma in Romania, but we also try, through our mandate, to contribute to changing the least sensitive people to human dignity, and to isolate racism, sexism and extremism. It is our sincere hope that these guidelines will support Romanian politicians in proving that Romania respects the rule of law and does not place conditions or obstacles to human dignity, nor it chooses between the less dignified and the most dignified from one category or another based on ethnic, social, religious or other criteria.

We would like to thank Balkan Trust for Democracy Fund and Mrs. Pavlina Filipova for the financial and moral support provided within "Monitoring mechanisms of public policies and politicians' discourse regarding the Roma"

⁴² Gordon W. Allport, *The nature of prejudice*, Basic Books, 1979

⁴³ **To defend** basic human rights and democratic principles and to reject all forms of racist violence, incitement to racial hatred and harassment and any form of racial discrimination; To refuse to display, to publish or to have published, to distribute or to endorse in any way views and positions which stir up or invite, or may reasonable be expected to stir up or to invite prejudices, hostility or division between people of different ethnic or national origins or religious beliefs, and to deal firmly with any racist sentiments and behavior within its own ranks; **To deal responsibly and fairly** with sensitive topics relating to such groups and to avoid their stigmatization; **To refrain from** any form of political alliance or cooperation at all levels with any political party which incites or attempts to stir up racial or ethnic prejudices and racial hatred; **To strive for** the fair representation of the above mentioned groups at all levels of the parties with a special responsibility for the party leadership to stimulate and support the recruitment of candidates from these groups for political functions as well as membership

⁴⁴ 4 May 2005 <http://www.9am.ro/stiri-revista-presei/Politica/9977/Solomon-Ma-pis-pe-ei-de-tigani-fi-r-ar-ei-ai-dracu-8217-de-ijgodii-si-de-derbedei.html>

project and to Mrs. Renate Weber, member of the European Parliament for encouraging our action to determine Romanian politicians in having a responsible attitude towards the issue of discrimination. We are profoundly grateful and thankful to Professor Daniel Barbu for the in-depth and clarity of arguments provided within these guidelines for politicians and for believes, together with us, that *“equal citizenship remains a mandatory and necessary condition of modern democracy.”*

Margareta Matache, Executive Director
Romani CRISS

Foreword

For a long time, ethnic and religious intolerance has manifested in the European Union mainly against immigrants from outside the European space, far-right parties -supporting governments in some countries - managing to impose a concerning anti-migration policy.

For several years, this intolerance has also begun to manifest, stronger and stronger, towards EU citizens of Roma ethnic origin. The presence of Roma in the European space, estimated by the European Commission at 10-12 million people, has become the reason for actions which were impossible to imagine 10-15-20 years ago, when the communitarian antibodies were functioning more efficient against racist manifestations.

Unfortunately, over the past 5 years, along with a firmer speech on the adoption of public policies for the social integration of Roma, things have worsened in some countries. To remember Italy and, more recently, France, where an order of the Home Affairs Minister was referring specifically to the evacuation and expulsion of people identified only by their belonging to the Roma ethnicity.

It should be noted however that much of French civil society has reacted, with many NGOs documenting cases and being publicly very critical of the French government. At the same time, institutions have reacted as well. Not the European Commission which, after a lively start, ended up in embarrassment, concluding that France has not violated European law. French Constitutional Council and the State Council have both reacted, by deeming the government's order and the behavior of the French authorities as unconstitutional.

And, recently, the European Committee of Social Rights (Council of Europe) has also reacted, by stating that France had violated the revised European Social Charter.

Romania is no exception in terms of racist speech and behavior, especially when Roma are concerned. The big difference is that our antibodies never existed. Romanian society, as a whole, has never considered the Roma as being citizens with equal rights, while the civil society, with very few exceptions, has not engaged in defending Roma, either at the community level or in individual cases.

Under these circumstances, it is not surprising that Romanian politicians, even accounting for the highest state authorities, often resorted to racist language, without being sanctioned in some way, and they knew very well that such acts are at least tolerated, if not approved by the Romanian public.

In such a society, as the Romanian one is, The Guideline developed by Professor Daniel Barbu is a courageous work that brings to the surface Romania's behavioral wounds, by making a profound analysis of the Roma situation - on one

hand, and of the anti-Roma manifestations of the Romanian political class, on the other hand.

Two aspects I find as of great interest, especially for the Romanian state and its representatives. The first refers to the fact that respect for members of a community includes to call them as they themselves wish, which is Roma, and not gypsy, especially when that second denomination has an undeniable negative charge.

Moreover, Professor Barbu fully demonstrates the negative connotations of the word "Gypsy" when analyzing public discourse in Romania.

The second aspect concerns the recognition and assumption of the historical truth that the Romanian state has encouraged and benefited from Roma slavery, even if in time it was called in the archaic Romanian language "robia tiganilor".

It's time to ask Roma forgiveness for the past and understand that a policy of social inclusion of Roma should not be based on EU requirements, but on the need to repair the historic injustice done to our peers, by the Romanian state and by ourselves.

Renate Weber
Member of the European Parliament

Roma – a political issue

In 2011, a young businessman with a short and hesitant political past was elected as mayor of the municipality of Baia Mare (also the administrative centre of Maramures county), with the unconditional support of a large coalition of the Social Democrat Party, the National Liberal Party and the Conservative Party. The candidate of the opposition was promising his voters, among others, to consolidate a wall that would separate a continuously degrading social neighbourhood from the rest of the city. Once elected mayor, Cătălin Cherecheș kept his promise. The wall was erected till it reached a considerable height. A reporter asked one of the municipality residents that remained behind the wall what he thought of this accomplishment. The answer was “I feel rejected”. The important detail, left unmentioned in the official documents of Baia Mare city hall would be the following: the ethnic origin of that particular resident, citizen of the township, is Roma, as Roma are most of his neighbours enclosed behind the wall. Thus, the large majority of the Roma citizens of Baia Mare found themselves trapped in a “bag of filth” (to use the language of mayor Cherecheș) in order to be kept at a safe and aseptic distance from the rest of the town.

Such an act of segregation affecting the urban geography of a city is neither an anecdote nor an accident. There are some other cities that build with the help of public funds walls of separation between the local community and the Roma population. Among them, Piatra Neamț and Cluj-Napoca, cities run by mayors belonging to the governmental majority. This would explain why the governing party has never criticised the initiative of the candidate and then mayor Cherecheș, even if he was running for office on behalf of the opposition. Neither the press was overwhelmed with emotions when finding out about the wall and was candidly ready to believe the official explanation according to which the purpose of the wall was to hold back the access of the inhabitants from a highly circulated road, consequently limiting the risk of traffic accidents. Of course, as the municipality statement put it, the wall was first and foremost designed for the benefit of the Roma ethnic citizens left behind it.

Even if the wall went by and large unnoticed in Romania, despite its magnitude and prison-like architecture and it is normally seen as a benign prop element of urban traffic, its political symbolism was however noticed in other parts of the world. It was included, for instance, on Amnesty International’s list of concerns and became a subject of interest for the American Embassy in Bucharest that did not fail to express some uneasiness regarding this type of construction. The Romanian public space – both political and academic – no longer experiments such worries and seemed to be rather surprised by the interest the wall in Baia Mare arose elsewhere.

Such an attitude is possible because one important issue related to the recent history of the nation seemed to have fallen into complete oblivion. During the negotiation process for Romania's accession to the European Union, the Brussels authorities identified discrimination against the Romanian citizens of Roma ethnicity as the *only durable and stern political problem* that the country had to overcome in order to confirm its attachment to European political values. The Bucharest officials' response to this problem was not political, but institutional. They ratified and included in the national legislation all European and international legal instruments aimed at identifying and sanctioning discrimination of all kinds. A public institution, the National Council for Combating Discrimination (NCCD) was even established in order for private citizens or civic associations to complain to whenever they were aware of or fell victim to acts and situations of discrimination. The Council can issue warnings and has the capacity to fine whoever it finds responsible for such acts of discrimination. However, none of the persons that the NCCD ascertained to have committed, de jure and de facto, acts of discrimination was subject to public opprobrium or excluded from their position of authority or influence. Never did political sanction, and even less, a moral sanction, follow the institutional sanction.

Moreover, there are circumstances that the common sense may qualify without a shadow of a doubt as offensive and discriminatory against the Roma, but with respect to which the NCCD was reluctant or even declined to take a stand. This kind of circumstances that found the NCCD unprepared or unwilling to react usually involve persons holding the highest elected offices in the state. Here is a short, but significant list of public speeches selected simply from the first year of Romania's full membership in the European Union member and remained unsanctioned from a legal, political and moral point of view⁴⁵. It is the very year that followed the European Commission assessment, in its September 2006 Country Report, of the existence of "institutionalised discrimination against the Roma" and asked the "Romanian authorities... to demonstrate at all levels that a zero-tolerance policy on racism against the Roma or other minorities or groups is applied".

- May 22nd, 2007, (former) King Mihai: „*What happens in Romania is just Gypsism*”.
- May 19th, 2007, Traian Băsescu, President of Romania, when referring to a woman journalist: „*How aggressive that stinky Gypsy woman was*”.
- May 30th, 2007, Călin Popescu Tăriceanu, Prime-Minister of Romania: „*It's about the number of Romanians, Romanian citizens, mark my words,*

⁴⁵ The list is based on the complaints filed by Romani CRISS to the NCCD, documents that include evidence for the complaint.

Romanian citizens of Roma ethnicity, that many times constitute a very dangerous criminal group which flourishes in Rome". "Because I want you to understand very well: if Italy was famous in the 20s because of the Mob, I don't want Romania to have its image affected by these groups that commit all possible crimes from violent theft and prostitution to robbery and drug trafficking and the list may continue".

- June 18th, 2007, Vasile Dâncu, Vice-President of the Social Democrat Party: „ *I just wait for a distinction between Gypsism and social-democracy to be made, that's it*”⁴⁶.
- August 20th, 2007, Adrian Cioroianu, Minister of Foreign Affairs, in reaction to an extremist attack that lead to the death of four Roma children, in Livorno, Italy “*The Roma have committed countless crimes and brought upon them the hatred of some of the western people*”.
- August 22nd, 2007, Călin Popescu Tăriceanu, Prime-Minister of Romania, in reaction to the inter-ethnic tension dated August 21st 2007 when approximately 200 Hungarian ethnic Romanian citizens, armed with pitchforks, axes and clubs gathered with the intention to burn down Roma's houses in Apața village, Brasov county: „*We cannot tolerate the situation when some people work and others steal what the first ones worked for*”.
- November 2nd, 2007, Adrian Cioroianu, Minister of Foreign Affairs, declares for a TV station: “*These people who commit such acts [like the one for which the Romanian Roma, Romulus Mailat, was accused of in Italy], these shouldn't be sent in a prison cell with TV set and..., they should be sent to do the hardest work and to probably form those disciplinary battalions. I don't know if this might bring them to their senses or not. But believe me, I was on my way from Alexandria to Cairo yesterday, at the end of my visit and I was receiving the news from the country, by text messages, unfortunately, as I couldn't be reached by mobile phone. I was in a perfect desert and I was thinking if it couldn't be possible to purchase some land in that Egyptian desert and send everybody who shames us there*”⁴⁷.

⁴⁶ See press articles: “*Ori tiganie, ori social-democratie*” (“*Either Gypsism or social-democracy*”), published in Cotidianul daily newspaper on June 19th, 2007, under the signature of Cristian Sutu, available at <http://www.cotidianul.ro/index.php?id=11635&art=30799&cHash=6e0baca45d>, accessed at June 19th and “*Mucles la PSD*” (“*Quiet in PSD*”), published in Ziua daily newspaper, on June 19th 2007, by Roxana Andronic, available at <http://www.ziua.ro/display.php?data=2007-06-19&id=222523&keyword=vasile+dancu>, accessed on June 19th 2007.

⁴⁷ By exception, the then President of Social Democrat party, Mircea Geoană, denounced this declaration and Adrian Cioroianu presented public apologised. However, he did not resign, nor was removed from function until six months later when this happen from other reasons.

There are even two similar more recent cases, whose treatment proves that the NCCD feels entitled to sanction, in the same subject matter, only private individuals and restrain itself ruling on a high level politician. Thus, on May 4th, 2011, the National Council for Combating Discrimination issued a decision stating it exceeds its competence, in terms of territorial aspect, to solve the complaint filed by Romani CRISS against President Traian Băsescu for his prejudicial statement, of an obvious racist nature, regarding the Roma minority, while he was carrying out an official visit in Slovenia. President Băsescu seemed to have then referred to the nomad Roma, presented as difficult to integrate, lacking the desire to work and traditionally prone to committing crimes. In its motivation, the Council shows it cannot apply the Romanian law while the act in question was committed by the President on the territory of another state. The NCCD disregarded the fact, emphasised by Romani CRISS, that whatever effects the presidential declaration had, they were at the Romanian public opinion. In contrast, the NCCD did not invoke the lack of territorial competence in the case of discriminatory statements, of an equally racist nature, made by a private person, be he a celebrity. Therefore, the NCCD fined Ilie Năstase with 600 lei⁴⁸ for his statements made in Paris regarding the Roma and the Hungarian ethnic communities from Romania⁴⁹.

The NCCD seems therefore to make political distinctions according to the political status of the person under scrutiny. Procedures are also used in order not to transform the discriminatory statements of high officials into a public debate issue. As Romani CRISS reported it, celerity is one of the methods. The National Council for Combating Discrimination is prompt in solving very quickly cases that involve high officials of the Romanian state. This doesn't apply to other cases, which may remain unsolved way beyond the legal term of 90 days, even when the reported situations are of a severe gravity, as it is the case of numerous examples of school segregation of children based on ethnic profiling. As an example, Romani CRISS complaint against Traian Băsescu for the 2007 declaration was solved in only two days⁵⁰, while the one incriminating Roma children's segregation in School no.19 in Craiova took 495 days to be answered⁵¹.

The ambiguity, at least in this instance, of the NCCD activity, the lack of sanctions or their derisory nature when the incriminated against are public high officials can only lead to the conclusion that the issue of discriminatory treatment against the Roma minority cannot be merely a legal question. Certainly, the entire international jurisprudence in the field of human rights protection and combating

⁴⁸ Approximately 150 Euro (translator's note)

⁴⁹ Mediafax.ro, Ilie Năstase fined by the NCCD for declarations about Roma deportation, available at <http://www.mediafax.ro/social/ilie-nastase-amendat-de-cncc-d-pentru-declaratiile-despre-deportarea-romilor-7834969>.

⁵⁰ Romani CRISS complaint was filed on May 21st 2007 and solved by the NCCD on May 23rd 2007.

⁵¹ Romani CRISS complaint was filed on February 7th 2007 and solved on June 16th 2008.

discrimination must be invoked and should guide the decisions of relevant Romanian institutions in all situations where it applies. Having that in mind, it should be noted however that the sanction applied by an institution like the NCCD does not result in the ethical exclusion or political isolation of the person thus sanctioned. Presidents, prime-ministers, ministers, leaders of parties that have been legally sanctioned or at least credibly exposed for discriminatory or/and racist statements continue their mandate without losing the trust of those who have the power to hold them accountable for (Parliament, their own political parties, the electorate at large). It is obvious – and disturbing – that an explicit statement, discriminating the Roma for instance, never put an end or at least severely damaged a public carrier. Au contraire, such politicians are re-elected and not even their opponents care to invoke their moral non eligibility on grounds of racism.

Such politicians are not even willing to accept their formal sanctioning for acts of discrimination, no matter how well deserved and ineffective this might be. Just as an example, when the National Council for Combating Discrimination ascertained that Traian Băsescu committed acts of discrimination and sanctioned him with a mere blame⁵², the President appealed and the High Court of Cassation and Justice accepted his appeal on May 15th 2008.

The same example holds relevance on another issue also. The famous words “stinky Gypsy woman” did not alienate anyone from Traian Băsescu and did not transform him, in ethical terms, into an unfit candidate for the second Presidential mandate. Beyond the sphere of the non-governmental organisations specialised in the field and who developed the routine of protests regarding this kind of issues, nobody else has declared that the President had lost the moral right to continue his mandate or to ask for a new one. And especially that this situation overlapped the political event of the President being impeached.

Not even one of the parties’ representatives who voted for his impeachment did use the infamous phrase uttered by Traian Băsescu on May 17th 2007 as a peremptory argument of the incompatibility between him as a person and the status of president of Romania. In return, numerous journalists and intellectuals, traditional supporters of Traian Băsescu, expressed their indignation or even withdrew their support when Traian Băsescu made another statement (on June 22nd 2011) concerning a political act done decades ago by King Mihai.

The President’s declarations towards king Mihai transpose a certain conviction crystallised in time and inseparable from the presidential experience of Traian Băsescu. He probably has never forgiven himself when, in a mere

⁵² Through decision no. 92 of 2007, in case no. 251/2007, the NCCD ascertained that the use of “stinky Gypsy woman” when referring to a journalist constituted an act of discrimination as per article 2, para 1 and 4 of Governmental Order no. 137/ 2000 on preventing and sanctioning all forms of discrimination, republished.

discursive pathos, announced in the day before his impeachment that he would “quit in five minutes”. To give us the mandate of the chief of state, to abdicate, in the case of the former king, can only constitute an act of “treason”. After a referendum infirmed the impeachment, on the day of Whitsun, in the Sibiu cathedral, Bănescu proclaimed himself, reinvested through “the will of God and of the people”. By this title, he seems to believe in a kind of a divine right enforced within democratic conditions that equalizes his own status with the king’s, in a historical perspective. Both Mihai and him have had Prime-Ministers for whose acts they are politically responsible, although it seems that the President has not enough knowledge of history to measure the exceptional character of the “chief of state” attributions held by Marshal Antonescu.

In Bănescu’s eyes, Mihai has remained - and here he is right in constitutional terms- the head of state, thus the source of any political and administrative authority, including the one that made possible the Romanian Holocaust. By removing Antonescu (for which Traian Bănescu may feel that discreet admiration which was alive within the military spheres of the national-communist époque), the king not only confirmed that he has been, all the time, exercising his prerogatives as head of state, but also that he carries the burden of the extermination of the Roma and the Jews.

These declarations denote a lot of pathos, enough ignorance, a personal reasoning, but also a bit of truth. The Italians have never forgiven Vittorio-Emmanuelle III for facilitating Mussolini’s accession to power, for reigning over the fascist regime, even if he fired Mussolini in the end. Bănescu suggests that Romanians seem to have forgotten that Mihai appointed the leader and reigned (even if he did not rule and eventually arrested Antonescu) over the genocide-type national-legionary regime and Antonescu’s regime. Bănescu thinks that there are no extenuating circumstances for a head of state, such as immaturity. In his eyes, the head of the Romanian state, beyond the person himself, is the most mature and responsible of all Romanians. What Traian Bănescu did not take into consideration is the difficulty to deconstruct the national mythologies, especially when they are of an exculpatory nature. The figure of king Mihai exculpates the nation twice: although he was there together with the entire society, no one has anything to do with the extermination of the Jews and the Roma; both the King and the Romanians resisted communism. And to declare today that, in technical terms, Mihai has presided over the Holocaust and the communists’ coming to power is nothing but unpopular and offensive in a public environment prone to exclude any kind of guilt they might have had for this dark period of the national history.

When confronting the attitude of dominant public opinions towards the two presidential statements, it is impossible not to see that citizens’ equality of political status, the elementary, mandatory and necessary premises for democracy, is not a certainty within the Romanian space. A woman exercising a respectable liberal profession, that of a journalist, can be insulted - without the public saying

something, not to mention disapproving – only because she was associated with an ethnic minority. In return, a man who once held the constitutional function of a king is considered to be above any judgement, of any criticism of the way he carried out this eminent dignity in an era when the authorities of the states that he was presiding over enforced genocide-type actions against the Jewish and Roma populations. Only a few civic professionals were vocal in defending the journalist, while an almost unanimous respect surrounded the king⁵³. Simply put, in the European Romania, the citizens are not considered to be equal in what regards their fundamental quality of citizens. This quality is, de jure and de facto, qualified and validated by the ethnic belonging.

⁵³ E.g. the protest of the Group for Social Dialogue, which “disavow the language” of President Bănescu, “22”, year XXII, no. 27, 28 June 2011, p. 1.

Roma – a constitutional dilemma

The explanation is relatively simple and rather multi-stage. Beyond the democratic procedures and institutions adopted after 1989, the Romanian society as such is not able to conceive itself as a society of equal persons. The reasoning of inequality is diverse. The strongest is the one related to ethnicity. The Romanian society is a society of Romanians, where the members of other ethnicities are only hosted in. Not to be Romanian amounts to a conviction for a political inferiority status, for a condescending treatment. Of course, not all ethnic minorities are equal or treated equally. Towards the Hungarians, the Romanians have a historic and cultural inferiority complex, which takes the form of suspicion. On the other extreme, the Romanians foster a collective feeling of superiority towards the Roma, usually expressed by contempt. Any Romanian sees himself/herself naturally better than any Roma person. Any attempt of the Hungarian community to differentiate themselves through identity symbols is immediately denounced as affecting the national unity while, especially in the last years, there is a great insistence upon the necessity to differentiate two consonant ethnonyms, as well as the communities names as such, *Roma* and *Romanians*⁵⁴.

That is why, for Romanians, the State has never been and it is not a name for the way the power is organised and functions within a *political community*, but the messianic, unitary and indivisible ideal of an *ethnic national community*. With a short intermission between 1948 and 1965, the Romanian state was, in the modern and contemporary eras, a *national good*, seen as such by the overwhelming majority of Romanians, regardless of their political affiliation. The Romanian state seems to have never been an object of political dispute, or to have ever carried the stigma of biased choices.

It is natural that in a state whose only cohesion element is of ethnic-linguistic nature and which stubbornly refuses to adopt any sort of other community production political mechanisms, the national interest is defined and exclusively promoted under the form of the ethnic interest of the Romanian majority; because the fundamental political priority is to conserve and consolidate the only possible social connection, the blood relation. Belonging to a community, as a primary social good that we pass on from one to another⁵⁵, is understood by the Romanian strictly in terms of ethnicity. As long as the state itself is defined in the Romanian Constitution as a “national”⁵⁶ state, it results that, despite any legal

⁵⁴ This is the main reason for which, including in the legislative area, there is a widely shared preference to use the word “Tsigan” (Gypsy, instead of “Roma”).

⁵⁵ Michael WALTZER, *Spheres of Justice. A Defence of Pluralism and Equality*, Basic Books, New York, 1983, pp. 31-32.

⁵⁶ For a thorough analysis, see Cristian PREDA, “La nation dans la Constitution”, *Studia Politica. Romanian Political Science Review* 1/3, 2001, pp. 733-762.

guarantees, the Romanian citizens of other ethnicity than the majority one (and first of all the Roma) are, in the last resort, stripped off by the state, they become *stateless persons*⁵⁷. Especially after 1989, the state makes absolutely no effort to include, by registering people with identity papers, the members of many Roma communities, mainly, but not exclusively, the rural Roma communities.

The mere existence of democratic procedures is not a sufficient condition to encourage these persons to feel part of the state and to participate in the national life, as long as democratisation is not accompanied by the state's founding on *equity*⁵⁸. The *rule of law* must be enforced by a *fair state*.

The fall of the Communist regime has left the successor state based in theory on the rule of law a redoubtable mission: to invent the nation under a political project that may constitute an alternative to the “classless socialist nation” project. The mission proved to be difficult, as the Romanian society was used to identify itself first and foremost by ethnic elements. Definitely the rebirth of the collective memory, of the peoples' dignity, of cultural and linguistic identity is, per se, a phenomenon compatible with democratic principles. The peoples are entitled to their history and destiny. But if history is not in itself a political project, the democratic nation based on rights and public freedoms represents, by excellence, such a project. No doubt the peoples that left Communism behind – communities of living, tradition, language, culture and sometimes religion – not only precede the state organised by the modern political nations, but they accompany and strengthen them through the network of disorganised solidarities that functions at the level of civil society. The democratic nation is a universal project, due to the fact that it attributes to the political the role of fundamental substance of the social bond and of initiator of a legal transfiguration of the person. In principle, it is accessible to all peoples and it is not incompatible with a particular history.

If the people are the “objective” product of a historical path, the nations cannot be anything but the “subjective” result of a constitutional process. If this is how things stand, the type of patriotism appropriate to democratic citizens is a “constitutional patriotism”⁵⁹, according to Jürgen Habermas who revisited somehow the definition that Montesquieu gave to patriotism: love for the laws of the homeland⁶⁰. In other words, you love your country and you are willing to give your life for it only if the laws of that country are fair and you feel represented in the process elaboration of these laws. It is often said that nobody is above the law in a democratic society living under the rule of law. Maybe we should add that

⁵⁷ Michael WALTZER, *loc.cit.*

⁵⁸ Robert A. DAHL, *Democracy and Its Critics*, Yale University Press, New Haven, 1989, p. 207.

⁵⁹ Jürgen HABERMAS, *Faktizität und Geltung. Beiträge zur Diskurstheorie des Rechts und des demokratischen Rechtsstaats*, Suhrkamp, Frankfurt am Main, 1992, pp. 603-604.

⁶⁰ *Esprit des lois*, IV, v.

nobody should be below the law or outside it, in a democratic country, as often Roma communities seem to be.

Only that, according to the Romanian Constitution, „The national sovereignty shall reside within the Romanian people” (art 2, 1), and „The State foundation is laid on the unity of the Romanian people” (art.4, 1); but, „Romania is the common and indivisible homeland of all its citizens, without any discrimination on account of race, nationality, ethnic origin, language, religion, sex, opinion, political adherence, property or social origin” (art. 4, 2).

The text seems to operate with two notions that are not identical: on the one hand the *Romanian people* characterised by unity, titular of national sovereignty and foundation of the state and, on the other hand, *Romanian citizens* to which Romania is homeland and which enjoy the privileges of citizenship regardless of their race, ethnic origin, religion or political persuasion.

The fact that the *Romanian people* is, in the sense of the Constitutional Assembly, an organic notion of an ethnic nature is visible in article 7, that speaks of “Romanians living abroad” and about the “preservation, development and expression of their ethnic, cultural, linguistic and religious identity”. The same exact words are used in article 6 regarding “persons belonging to national minorities” (the word *citizen* is avoided in that context, probably not by chance) which also have the right to the preservation, development and expression of their ethnic, cultural, linguistic and religious identity”⁶¹.

Hence, the Constitution identifies three categories of political subjects: *Romanian people* (unitary, sovereign and holder of an ethnic, cultural, linguistic and religious identity), *Romanian citizens* (which are granted rights and liberties and have obligations according to the law) and *persons belonging to national minorities* (also holders of a specific identity). The *Romanian citizens* are defined in connection to rights and obligations, while the *Romanian people* and *persons belonging to national minorities* are defined on base of their ethnic, cultural, linguistic and religious identity.

In short, one might say that in the sense of the 1991 Constitution, which was revised in 2003, the legal product named *Romanian citizens*, among which no type of discrimination is allowed, is made of two sorts of raw materials, on the one hand the *Romanian people* with an unitary ethnic identity and on the other hand *persons* with minority ethnic identity. The Romanian nationality can be so interpreted, even in the terms suggested by the fundamental law, as of an ethnic nature and not of a civic one. In other words, as long as we have a people, we do not need a society.

The conception about citizenship that comes out of the Romanian Constitution is of a communitarian nature, nurtured by *jus sanguinis* and

⁶¹ The 1923 Constitution (art. 7, para. 2) is even more explicit when it stipulates that, by naturalisation, the foreigner is “alike” to the Romanian in what concerns the “exertion of political rights”.

embedded in pre-political social ties⁶². Article 54(1) imposes to all citizens “faithfulness towards the country”, not only as a “fundamental duty”, but as a “sacred” one, while observing the Constitution and the laws is only “mandatory” (art 1, 5). In other words, when it evokes the *country* as a *sacred* entity, the Constitution not only proves to be the bearer of a pre-political conception of the nation, but also of a non-legal one. Indeed, what meaning do words as country and sacred have, in the intensely formalised language of the positive law?

As their only connection is the language and the blood, the Romanians are very sensitive to all that looks different or seems to question the solidarity of these organic materials from which they build their nation over time. No matter how paradoxical may seem, the Romanians are, typically, incapable of the simplest gesture of human solidarity while they eager to prove, in all occasions, their national solidarity, as long it is presented and asked for in an ethnic key.

⁶² Ulrich K. PREUSS, “Patterns of Constitutional Evolution and Change in Eastern Europe”, in HESSE Joachim Jens, JOHNSON Nevil, *Constitutional Policy and Change in Europe*, Oxford University Press, Oxford and New York, 1995, pp. 116-118.

Roma – a historical victim

What the Romanian Constitution does not incorporate is the political memory of slavery, which lasted until the mid 19th century Wallachia and Moldavia. The only countries even slower, if only by a few years, in abolishing slavery were the American Confederate States, the colonial authorities in Cuba and Brazil.

After 1989, the stake of collective memory was eminent. Communism was condemned and the victims of totalitarian repression were provided with restitutions. Holocaust was condemned and the victims and their successors were granted compensations. Slavery was not politically condemned and the idea of providing damages to slaves' successors seems not to appear on any political agenda.

Moreover, there is – among politicians, journalists and historians – a spontaneous consensus of indifference towards the issue of slavery and its moral and political consequences. There is even a will to turn slavery into an unobservable historical fact, despite its massive dimensions. This will is to be observed at level of language. The history textbooks do not speak of slavery, but use the old Slavic word “serfdom”, thus suggesting the existence of an institution different from the *chattel slavery* practiced in the south of United Nations of America or in Brazil. In reality, the status of African slaves and of “Gypsy serfs” was, de jure and de facto, identical. It's true that the word “serfdom” was the one used during the time of slavery institution. But other words also were used then, like “thou shalt” for instance which were replaced by their modern and internationally (cod, constitution) recognisable equivalents. Only “serfdom” was not replaced by the notion of slavery in the language of historiography. I believe we have the right to consider this attachment to a Slavic archaism not to be innocent.

There is even an aggravating circumstance, if we compare the Romanian case with the American and Brazilian one. All slave owners were private persons, in America. In Wallachia and Moldavia domestic “serfdom” existed, but the most important slave owner were, in order, the Church (Orthodox) and the state (kingship). In other words, the State did not only defend slavery, by putting at the disposal of private persons the legal and judiciary instruments necessary to maintain it, but also was a direct beneficiary, as owner, of slave work exploitation⁶³.

⁶³ Viorel Achim, *Gypsies in Romanian history*. Bucharest: Editura Enciclopedică, 1998 and Venera Achim, “Abolition of slavery between the two Americas and the Romanian Principalities in the 19th century – a parallel”. In: *Europe and us. Studies of economy history*. Coordinator Maria Mureșan. Bucharest: ASE Publishing house, 2005, p. 373-394.

In addition, during the reconstruction era, the American government initiated a process of giving land to the former slaves and endowing some institutions aimed at strengthening their social condition (*endowed universities*, for instance). By contrast, in 1864, in 1919-1921, in 1945 and after 1989, the Romanian state didn't feel indebted to give land to the former slaves or create institutions to help them integrate in the society as equal citizens. This operation was done only in years 2000, with a debatable success and only by pressure of European Union.

Besides the material damages and sometime effective, often expensive integration policies, the states where slavery existed felt indebted to give the slaves' descendants and collective consciousness also symbolic reparations.

Thus, on November 27th 2006, although his country was the first to abolish slavery and exerted international pressure, including military, to make this attitude general, the British Prime-Minister, Tony Blair, declared for *New Nation* that he felt *profoundly shameful* and *deep sorrow* that the United Kingdom had tolerated slavery in the past. And in June 2009, the American Senate adopted a resolution in which, in behalf of the United States of America, he asked for forgiveness to the African origin citizens for the *fundamental injustice, cruelty, brutality, and inhumanity of slavery*.

Neither the Romanian state, nor the Romanian Orthodox Church condemned slavery, which has meant a profitable institution for them until a century and a half ago. There is absolutely no state representative or prelates to have publicly expressed a regret. Their unanimous silence is not without effects. Unlooked at and not discussed by the Romanian historiography, un-debated in the public space, the Gypsy serfdom becomes and unnoticeable institution. The most popular encyclopaedic website, Wikipedia, registers and provides information on a plurality of historical and institutionalised forms of slavery, but it doesn't mention the Roma slavery until the 19th century. Freed from slavery, the Roma were actually expelled outside the society, deprived of possibility to work, to accede education, to change condition. Paradoxically, the slavery was a form of inclusion, of course at the lowest stage of social pyramid. Abolition of slavery was executed as an exclusion process from property and citizenship, form any kind of legit and socially useful activity. This irresponsibility of the Romanian state is at the origin of the delinquency phenomenon which today Romanian politicians and journalists have the tendency to impute to Roma population in general.

The most recent giving over of an ethic of responsibility towards the Roma community took place in early 2000, in parallel with the elaboration and experimentation of social inclusion and combating discrimination weak policies. When confronted with the reactions arisen in Italy or France by some Romanian citizens of Roma ethnicity, the Romanian state, through the voice of his highest level representatives, declared that the Roma problem is an European problem.

Once again, the Romanian states tries, by export of responsibility, to get rid of, for the second time, its responsibility of former owner of human beings and exploiter of slave work.

Roma – a test for the quality of democracy

On February 11th, 2010, a press statement by Teodor Baconschi, Minister of External Affairs regarding his meeting with the French Secretary of State, Pierre Lellouche was posted on the Ministry of External Affairs' website. The text contains the following mentioning of the Romanian citizens of Roma ethnicity by the Minister "We have some physiological, natural problems of criminality among the Romanian communities, especially among the Romanian citizens of Roma ethnicity communities". Five days later, confronted with protests of some civic organisations, the Minister of External Affairs published a press⁶⁴, where the racist interpretation of his statement is rejected. It said that the Minister's intention was to underline that a "natural" rate of criminality existed in any community.

Politicians and state representatives, along with public intellectuals and journalists, are, by excellence, users of language: they build the public stand by words (open letters, editorials, manifests, and petitions). Democracy does the same, as it is governed by law, meaning texts. In other parts, the public figures consider themselves to be under the command of language used by most of the citizens for which they speak. With vocabulary, syntax and stylistics of that language as main resource, they formulate resolutions, deliberate, hold speeches, bring arguments, interpellate, write declarations and programs, protest, plead, and break the silence. The art of democratic public space is to make things happen through the spoken or written words.

The language is the indispensable and both-way circulation link between thought and experience, between political concepts and practices. One of the major intellectual revolutions of the second half of the 20th century does not have a name yet in the Romanian language. It means, simply, that it hasn't produced its effects yet. *The linguistic turn*, which tilted over, directly or indirectly, the social science methodology and philosophical reasoning starting with the 1970's came by with an elementary question" how can you do something with words? The answers to this question, no matter how diverse, they all took into account a fundamental hypothesis: language is the only productive force that can hold together a community, as well as the privileged production way for societies' history. In short, the facts may be only chronological deposits of words and that is why we can know them in their temporal density only through the language that generated them. Let's not imagine this is merely a theoretical stand that affects only a small and remote population, made of philosophers, philologists, historians and political researchers. As any revolution over time, the linguistic mutation moved in the western public domain which shaped it in its depths.

⁶⁴ Available at <http://www.mae.ro/index.php?unde=doc&id=42301&idlnk=2&cat=4>

At this point we have enough evidence that the Romanian politicians, as journalists and intellectuals, have no authority over Romanian language. Even more, they don't even seem to want to exert any authority over it. It's probably because they don't believe in the power of words to create things and facts. Their disbelief in the creative capacity of language, as linguists would put it, is understandable, in a way. The common sense of real socialism's former citizens, as well as the post-communist critique of communisms ensure us that, in the old regime, there were no immediate rapport between words and facts. The language of politics was then like speaking to buncombe, an artificial product, without content, a thing in itself, an useless and embarrassing fact and a constraint that arouse nothing but hard feelings. The chief's unforeseeable and discretionary will was considered to be the productive element of politics. In order to understand, words were not enough. The leader's intention, as well as of any other inhabitant's was supposed to be read "between the lines".

Made from and for words, only the ones willing and proved capable to undertake both the patrimony of modern political reflection, as well as command of Romanian language may hope to influence today the quality of Romanian democracy. It's a difficult task, because Romanian language seems not to be yet a well enough structured language in order to produce things. Planned since 1867 by the Romanian Academy, whom they established for this purpose, the Romanian language dictionary was apparently finalised in 2010. Whatever intellectual their para or anti-democratic arguments would be, politicians only undermine the sedimentation of Romanian language into an articulate, normative political language whose reasoning is able to discipline the thought, to put gestures in order, to classify political actions according to their effects on rights and civic freedoms. A language from which concepts may be made, convictions may be formulated and his users may use to make distinctions between things, between intentions and to explicitly express their will. For now, the neo-Latin language spoken in Romanian territory is lacking political productivity, in a natural way.

A recent example chosen from a practically unlimited series, illustrates this bitter conclusion. On September 8th, 2001, at 9 p.m., Realitatea TV station aired *Ultima ora (Last hour)* show moderated by Cătălin Striblea. The written title of the show was "Romanians beg of Gypsies" and the participants (3 experienced journalists, a once minister academician and a former presidential counsellor) insisted upon the legitimacy of using the noun Gypsy, although the even title of the show revealed its discriminatory aspect: due to the crisis, they suggested, some Romanians ended up asking for help from Roma who, by tradition, are at the bottom of social hierarchy. This is an example filled with all the attributes of typicality. On the same day, other TV stations aired similar shows. The name of participants and moderators were obviously other, but the language and attitude completely similar.

Let's note that first of all, in Romania, those who explicitly take on the status of authorised opinion leaders have not accumulated a significant experience of civil disobedience and political protest and haven't exercised for long the explicit and public critique of principles that formed the successive regimes they lived in. Often times, they are officials of these regimes or fiscally gratified businessmen by all governments. They do not seem to serve a cause, as long as political and civil rights and freedoms don't constitute to them the main field for exercising their thinking. In return, they are inclined to incriminate or cheer for people and they do it passionately and intransigently. For them, causes have always a shape and form, even when the temporary personification doesn't satisfy the most elementary reasoning criteria.

If however we will try to attribute a historical path to modern democracies, this would be at most a path of constitutive and normative texts they wrote and not of people and the extraordinary or reprehensible facts of which they have the pre-democratic or anti-democratic ambition to illustrate themselves in. Because in a democracy, anything that one can do may be undone by somebody else. The history of monarchies – whose nostalgia still haunts the writings of many Romanian intellectual – have the consistency of bronze used to make the equestrian statues of conqueror, liberator, wise, terrible, magnificent and brave sovereigns. Who wants to dominate the state, must borrow, wrote Machiavelli in the 18th chapter of *the Prince*⁶⁵, the virile characteristics of the lion, as well as the feminine ones of the fox. A century later though, for Johan de Witt, the political art of a republic – incapable, by definition, to extract from the society the resources for which a prince will always provide himself means to obtain – is comparable with the behaviour of a cat, always agile and cautious.⁶⁶ This statement from the great Dutch pensioner's *Memoirs* seem to suggest, in the same time, that the monarch's paternity, either aggressive or agile, is also opposed by the discreet maternity of the republic led by an assembly.

The free governing, specifically the freely consented one, is domestic till banality, sometimes tender, always dependent. Dependant on the citizens' will. It's reverse is the patriarchal governing where the will of the power titular or holders is expresses – often with style, as in the old monarchies, sometimes with brutality, as in the totalitarian systems. Democracy is an iconoclasm-type of belief, said John Quincy Adams: *Democracy has no monuments. It mints no medals. It does not bear a man's head on its coins. Its true nature is iconoclasm*⁶⁷. In other words, one democracy's citizen has no face or a certain skin colour. He/she have rights and freedoms.

⁶⁵ Niccolò Machiavelli, *Il Principe*, nuova edizione a cura di Giorgio Inglese, Torino, Einaudi, 1995, pp. 116.

⁶⁶ Norberto Bobbio, *Il futuro della democrazia*, Einaudi, Torino, 1995, p. 198.

⁶⁷ Citat de Norman O. Brown, *Love's Body*, Random House, New York, 1966, p. 114.

Thus, the democratic institutions have similar characteristics as of the sand: nobody can hope to leave deep and lasting marks. Governed, in principle, by laws and not by people's arbitrary fantasy, democracy is conceived to be monotonous, domestic and discreet. The cat, the cow, the benevolent uncle, the rye, the bee or the suave young woman are the figures preferred as a symbol by the republics established upon liberties equally distributed among citizens. As product of reason and calculation, democracy should be voided of sovereign and martial feeling inspired by lions, hawks and monarchic bears. Unlike autocrats, dictators and other providential leaders, it seems not capable of arising devastating passions. The rhythm in which its impersonal institutions move doesn't invite to love and enthusiastic love, or to hatred and passionate protest. The quality of democracy, as of politicians that put lives into its institutions, at some point, must be judged impartially, free of emotions and not worshiped or loathed. In terms of etymology and concept, democracy seems to be of feminine gender, as the policy of a democratic regime to which the general public often attributes the easy virtues of a not quite honourable woman. And it's in truth.

Because democracy has only the honourable nature that citizens agree on providing or withdrawing. The authoritarian regimes are usually based on seductive and high ideas, such as the divine law, the sense of history, the racial superiority or the imperative of modernisation. Democracy cannot be based on other than ideas which members of political community are willing to put together, to debate upon, to conciliate and to use. When such willingness lacks or when the intellectual's science to formulate ideas is merely precarious, like in the post-communist Romania, then democracy is on the verge of surrendering its virtue, like Aristotle predicted, to any demagogue interested in using it.

In the Antiquity, democracy was both a community and ontological fact: the human manifested themselves within the fullness of their nature when participating in the citadel's life and was fulfilled in the citadel's joint destiny. In modern times, democracy refers to a system of limitation and control over the public power, in a structurally-differentiated and functionally-specialised society that came to cherish, above all, individual freedom. Moreover, modern democracies were born from a mathematic-like calculation. The imaginary of American and French revolutionary generations at the end of 18th century was fed by the literary model of antique democracy, where all citizens participated directly to the citadel's life, within a full equality of political status. In the classical era, Athens had probably around 40,000 citizens, of whom approximately 5000 were present on regularly basis in the agora, to vote, to cheer, to discuss, to tell their opinion about public affairs⁶⁸. These active citizens were, at the same time and in entirety, the "intellectuals" and "politicians".

⁶⁸ Please see in this sense, Mogens Herman Hansen's paper, *La démocratie athénienne à l'époque de Démosthène. Structures, principes et idéologie*, traduction de Serge Badet, Paris, Les Belles Lettres, 1993.

If equal citizenship remained a mandatory and necessary condition of modern democracy, how can one imagine the possibility of direct participation of all entitled to the life of large and densely populated states? As they cannot present their will directly, it called for re-presentation. The identical solution identified by the fundamental laws of the former 13 American colonies and the four French constitutions between 1789 and 1799 was representation. The direct democracy of this capable and interested in the public affair was shaped after the antique citadel, the representative democracy is thought as for the high numbers of the modern state.

Unlike the antique democracy, the modern one is not built as an irreducible term, explained through itself, but formed through the connection of two concepts: *constitutionalism* and *representation*, which, at their turn, are formed as a reflection upon the freedom of consciousness, individual freedoms, political consent and limits that should be imposed on the states.

The passion for political equality is, at last resort, a rational irreducible belief, a belief that makes possible political community as such: “there is no society to prosper without such beliefs, or more precisely the societies do not last without such beliefs because, without common ideas there is no common action and without common action there is only people, and not a social body”⁶⁹.

Therefore the democratic citizenship needs belief. Central figure of antique and modern democracies, the citizen is full and equal member of the political community. In the old Hellas, as initially in Rome, the citizen was the domestic free man called upon to govern the citadel together with his peers. The access of foreigners, *libertus*⁷⁰ and other heterogenic populations to an increasingly generalised Roman citizenship in the Dominate era turns the citizen from a subject of politics into a legal subject protected by the law, without the vocation of participating in making the laws. The medieval and modern monarchies operate exclusively with the notion of subjects; the status of citizen survived, in the limited formula of urban patrician, only in the communal environments from Italy, Germany or Netherlands. At first, the citizen reappears in the modern era, as a theoretical construct of liberal political thinking whose idea of universal citizenship was based on the argument that all persons are born free and equal.

In political-legal terms, the citizen is a product of the British 18th century, as successive titular (in logical, not chronological order⁷¹), of inalienable civil-type rights (equality before the law that no longer takes into consideration the status, social class or fortune, freedom of expression, freedom of movement,

⁶⁹ Alexis de Tocqueville, *De la démocratie en Amérique II*, texte établi par Jean-Claude Lamberti, in *Oeuvres*, vol. II, Paris, Gallimard, 1992, p. 518-519.

⁷⁰ Freed Roman slaves (translator's note)

⁷¹ Marshall, T.H., *Citizenship and Social Class*, Cambridge University Press, Cambridge, 1950.

freedom to work), political-type rights (graduated broadening of voting rights until the universal vote unconditioned by sex, race or education) and then, in the 20th century, social-type rights (access to public benefits provided by the state in the field of health, education, illness insurance or pension).

Two generic visions on citizenship clash in the contemporary world. In liberal perspective, the citizen is that person capable to formulate, modify and follow his own definition of good, while having the liberty to promote his individual interests as long it they don't affect other people's rights. In return, communitarism starts from the assumption that the citizen is naturally inclined to join their peers to achieve a common good that precedes all individual definitions that may be attributed to the good, while pleading, in the same time, for critical and participative citizenship. None of these visions can foster discrimination on ethnic criteria.

Roma – a Romanian responsibility

On the last day of October 2007, a Romanian citizen from the category of insignificant people which, therefore, are left outside the interest zone of the state that issued his passport which conferred him the privilege to circulate freely within the European Union State, committed a crime in Rome. It seems this crime was one from such a long list that the Italian authorities decided to treat it as a national importance event, as an opportunity to create legislation, as an occasion to enrich the political reflection upon public order and citizens' safety as main focus for the liberal – democratic governing and as fundamental objectives of modern state.

The echo of the drama was felt in Bucharest, also. The discussion took place here mainly in terms of anthropology, ethnicity and patriotism. The press was more inclined to see the Mailat⁷² case as isolated and not representative for the Romanian immigrant who's normally hard working and honest; as marking out only the deviant behaviour of a minority within the Roma population, as a pretext for extremist Italian politicians to criticize the migration policies and to denigrate the Romanian nation defended with insufficient energy and dignity by the competent Romanian authorities.

It was left out that the Romanian delinquent arrested for murder in the first degree was, before being an immigrant, without an occupation or anything else, the unaware, but convincing holder of a vision regarding the state. The idea of the state that he had brought from Romania was the one of absence. The Romanian state, where schooling is formally mandatory until the age of 16, is missing, absent when one of five teenagers (usually a Roma) abandons school. The Romanian state refuses the ex officio standing in all the daily conflicts of public order disturbance, of domestic or street violence; the affected party are invited to go directly to the court of law, as civil party. The Romanian state keeps no record and no regard to the crimes committed by in other countries the expelled Romanians. The Romanian state doesn't see the ones who improvise an entire city or neighbourhood out of scraps, without being legally registered, the ones who live and die without identification paper or subsistence means. The Romanian state sees the Roma camps in Milan and Rome, but never the ones at the outskirts of Aiud or Cluj⁷³ which have been there for centuries without ever getting anybody's interest, indignation or compassion.

The Romanian state takes pride in its national and unitary character, but never aimed at being an *Etat de police*, as all modern states have been at the beginning of their existence, meaning a state that fundamentals the rational and

⁷² Romulus Mailat is the name of the Romanian citizen in question (translator's note)

⁷³ Cities in Romania (translator's note).

legal knowing of all its citizens, without exception and provides for administrative and legal means to “polish” (or, to use the Latin origin synonym, “civilise”) the citizen’s behaviour, to wipe out the irregular asperities in a natural way with the purpose of harbouring each of these citizens’ life, freedom and property.

The Roma’s faith has become, in the most obvious manner, a European problem. The European Union has now the duty to ensure, by joint efforts, the “social inclusion” of populations self-identified under the ethnic-linguistic name of Roma and often described in many parts of the continent with adjectives of discriminatory nature, either civil or social or directly racial. This is the essence of the Romanian president’s official reaction, spoken live on November 4th 2007, in reference to the Italian government’s adopted measures with the aim of expelling the immigrants that seem like endangering the public order, as well as in reference to the hostility surrounding the Romanian settled in the peninsula. Of course, the Minister of External affairs added, on the next day, that Romania also would bring its contribution to elaborating those European programs meant to lead to a better inclusion of Roma into the origin or destination societies, hence to temperate these people’s irregular behaviour and reduce the delinquency rate in the member states. It’s true that in most of the western countries, mainly France and Spain, there have been, for hundreds of years, demographically microscopic groups of nomads that evade the social discipline imposed by the state of law, while making themselves visible through both their musical talent and an often small, annoying delinquency. These “Travellers”, as they call themselves, are less numerous enough to be tolerated as a picturesque and quite rare ingredient that colours the lifestyle of well ordered European societies.

Such small nomad populations also exist in Romania. They travel more in time, than in the country, between the old community traditions and the individual modernity of converting to a Pentecostal Christian enthusiasm. The Roma travelling now in Europe with Romanian passport have been forced to settle down since few centuries ago. Until 150 years ago, many of them have been slaves of monasteries and the state, workers under the title of live farm inventory on Church’s and nobility’s estates, mainly.

After their liberation from slavery, both the Romanian state and the Orthodox Church, as former slave owner, forget them completely and never felt, for even one moment, that it was their duty to help them become free, useful and responsible citizens. Once the Roma couldn’t be used as slaves anymore, they became invisible for the former owners. The only major Romanian programs targeting the Roma were the deportation to Transnistria (Holocaust) and Law no.25/ 1976 on “enlisting all people able to work into a useful work activity” and inclusion into a forced labour regime of all those who are keen on leading a “parasitical life”.

Of course, after 1990, the post-communist state, warned by the European Union that solving the Roma issue in terms of rights and freedoms is one of the

major political conditions for integration, equipped itself with agencies commissioned to improve Roma's social status and living conditions. However, the Minister of External Affairs said that Roma condition in Romania couldn't be changed radically unless they were collectively transferred in the Egyptian desert. Probably that, compelled by his educational background as historian, Minister Cioroianu remembered how the Europeans believed, for a long time, that migrating Roma had come from Egypt. As his Italian peers, the Romanian minister believed that the Gypsy issue should be solved by repatriation.

What neither the president nor the minister noticed what that, in the end, there is no real Roma issue or Romanians from all over issue to solve through establishing new bishoprics and consulates. There is only a severe problem, of monumental scale, of the Romanian state itself. First of all, the Romanian state has a short memory. It recanted, half-heartedly, the communism and the Holocaust, but has a clear conscious for keeping the Roma under slavery for few hundreds of years. Then, it is a state incapable of governing people, to ensure the mandatory free education, equal chances on the labour market, access to health services or the basic safety in the day to day life. When citizens abandon it, the State representatives' only concern is that the ones who left shouldn't affect Romania's image in any way. Why should Romania have a good image in Italy, when it has no image, whatsoever, in Romania?

What should be done?

Almost 5 years ago, Romani CRISS published a *Guide for promoting and defending human rights* where some recommendations were made for journalists regarding how they should handle their news and comments whenever a ethnic minorities are involved. Rephrased, these recommendations can also be proposed for the use of politicians⁷⁴. It would be like this:

References to any ethnic group should use exclusively the name under which that group designates itself. What is the problem here? Without any significant exceptions, the associations and personalities, as well as the Roma community representatives use as ethnic identifying name the noun *Roma* and consider the name “Tsigan” (Gypsy) as denigrating and, in any case, derogatory and pejorative. The long use in past times of the term “Tsigan” cannot be invoked, like the Romanian Academy did, to defend the current use of a term which supposedly would not bear offending connotations. It is not necessary, in order to understand the sensitivity of the issue, to go as far as across the ocean and look for a comparative reference – as the pair of words *nigger/ African-American* – able to shed light on the political implications of the use of ethnic denominators. It is sufficient to keep in mind that similar pairs of ethnonyms did exist within the Romanian space. Until the 19th century, the Romanian name for Jews was, not always with offensive connotations, “*jidovi*” or “*jidani*”⁷⁵. For a long time now, the Jewish community has unanimously agreed to consider these archaisms as racist expressions. After the Second World War, the Romanian public language sanctions their use as illegitimate, including the regionalism “*ovrei*”. There are no reasons not to apply the same logic in the case of the Roma community. The ethnonym under which they identify themselves ought to become the only acceptable name used in public. The Romanian Academy’s reasoning, reproduced by numerous journalists and politicians (some of them even asked for a law officialising the term “tigan”) may easily backfire against the Romanian community as such. The same academicians, politicians and journalists would feel insulted if their Hungarian fellow citizens would call them “*walach*”, as they did until 1918. Indeed, the old word *oláh* (a pejorative term, since once Hungarians used to regard the “*walachs*” as Romanians are inclined to consider the “*Gypsies*”: lazy, thieves, dirty) co-exists in the Hungarian language with the polite and

⁷⁴ Romani CRISS, *Guide for promoting and defending human rights*, ECA Publishing house, Bucharest, 2007, p. 23.

⁷⁵ There is no accurate translation into English for these Romanian names for the Jews. In regard to their offensive connotation, please consider the following American terms: *Heeb, Hebe, Hymie, Mockey, Kike* (translator’s note).

political neologism *Román*, the only legitimate way for almost a century to designate the Romanians.

References to any ethnic group should avoid systematically the use of any stereotypes, as well as verbal and intellectual clichés based on prejudice. The political action is more of an inductive than of a deductive nature. The political man does not start from general ideas (in our case a strong and generic belief about the Roma behaviour which is transmitted from one generation to another and from mouth to ear) in order to understand or qualify particular cases (somebody that can be identified as Roma will definitely behave as Roma are believed to). Au contraire, the ethics of political action is an ethics of responsibility and not of conviction. In other words, based on an informed, systematic and critical observation of a particular situation, the politician tries to come up with a positive generalisation, eventually invested in public policy choices. For instance, the empiric assessment that the Roma communities are the most underprivileged in Romania should lead the politician to the idea that measures should be taken in order to improve the social and economic conditions those communities.

References to any ethnic group should avoid the temptation to be embedded in incidental or personal experiences. The political discourse is, in essence, political and aims at the general interest. In statistical terms, as well as in real life, it is not impossible that a particular politician might have been the subject of a negative experience that might have involved the misbehaviour of an individual identified as Roma. However, such an accidental direct experience does not provide sufficient grounds for a generalization that may motivate a political stand, position or situation.

References to any ethnic group should avoid judgements in terms of collective behaviour. Only the racist “science”, like the one flourishing in Nazi Germany for instance, claimed to be capable, so far, to attribute invariable and hierarchic, biologically determined behavioural typologies to certain ethnic or racial groups (Jews, Roma, Slavs, Africans etc.). Those who have today the tendency to consider the Roma as anthropologically condemned to behave in a certain way should know that the German authorities had a similar belief regarding the Romanians during the Second World War. In their plans to organise the “New Europe” after the victory of the Third Reich, Romania was no longer foreseen as a viable country because Romanians were considered “racially” incapable to govern themselves and to be useful to the new Order. By contrast, democratic societies should regard themselves normatively as societies formed by politically equal citizens. The structural inequalities of social, economic and cultural type are acknowledged in democracies only to be then overcome by means of public policies.

Two objections could be raised against adopting these attitudes in public behaviour and both of them are unfounded, as one may easily prove. First of all, it may look like a hypocritical impulse towards political correctness. Then, it may be looked upon as a limitation of the freedom of speech.

Political correctness is ill-famed in Romanian intellectual circles and (a paradox suggested by the homonymy) even in political circles. It would not be more than an import, rather hypocrite and definitely situational and opportunistic, from Nord America and Western Europe. We already showed that democracy cannot be faked and it is inseparable from a responsible use of language. The real democratic regimes exist only in democratic societies. In societies where a non-discriminatory language is the natural and spontaneous way of communication. It is not well designed institutions that make the quality of a democratic polity; it is the citizens' belief in political equality and the equality of status. A belief that must be phrased in public with the appropriate words.

Secondly, the *European Convention on Human Rights* allows, in certain conditions stipulated in art.10, 2, the limitation of freedom of speech: "The exercise of these freedoms, since it carries with it duties and responsibilities, may be subject to such formalities, conditions, restrictions or penalties as are prescribed by law and are necessary in a democratic society, in the interests of national security, territorial integrity or public safety, for the prevention of disorder or crime, for the protection of health or morals, for the protection of the reputation or the rights of others, for preventing the disclosure of information received in confidence, or for maintaining the authority and impartiality of the judiciary". Thus, according to this international treaty, the freedom of expression in Europe is not an absolute right. It is not irrelevant also the fact that freedom of expression is the only right about which the *Convention* underlines that "it carries with it duties and responsibilities". In addition, art.17 of the *Convention* bans the abuse of law: "Nothing in this Convention may be interpreted as implying for any State, group or person any right to engage in any activity or perform any act aimed at the destruction on any of the rights and freedoms set forth herein or at their limitation to a greater extent than is provided for in the Convention".

Usually, in cases of hate speech aimed at groups of people (ethnic or religious communities), the European Court of Human Rights did not consider that the criminal sanction (even time in a correction facility) of these deeds would represent an excessive limitation of the freedom of expression, no matter if the defendant was acting in the capacity of a politician or a journalist.

Such responsible use of the freedom of speech is also included in the Romanian legislation, namely in the Penal Code⁷⁶, the Decision no. 62/

⁷⁶ The European Court of Human Rights considered these aspects in Romanian legislation, namely Penal Code, art 205-207 and Civil Code art.998 and 999 (**CONSTANTINESCU v. ROMANIA**, np. 28871/95, 27 June 2000, § 68; **CUMPĂNĂ and MAZĂRE v. ROMANIA**, no. 33348/96, 17 December 2004, § 86; **BOLDEA v.**

18.01.2007 of the Constitutional Court⁷⁷ and art. 15 of the Governmental Order no. nr. 137/2000.

It is also imperative that Romanian political parties sign immediately the *Charter of European Political Parties for a Non-Racist Society*⁷⁸ adopted in 1998 by the European democratic parties in Utrecht, document including the signatory parties' engagement to defend human rights and to reject all forms of racial discrimination, incitement to racial hatred and any other form of racial discrimination⁷⁹. At the same time, it encourages political parties to adopt a responsible attitude in what regards racism at the level of their own organisational structures, as well as in any public situation involving the party and its militants.

ROMÂNIA, no. 19997/02, 15 February 2007, § 50; STÂNGU and SCUTELNICU v. ROMÂNIA, no. 53899/00, 31 January 2006, § 44).

⁷⁷ According to this decision, the right to dignity is one of the supreme values: "The legal object of infractions of insult and libel, foreseen at art.205 and art.206 of Criminal Code is represented by the dignity of the person, their reputation and honour. The active subject of analysed crimes is unqualified and they can be committed directly by speaking, by texts published in the press or through audio-visual communication means. No matter how they are committed and the position of people who commit them – simple citizens, politicians, journalist, etc – the deeds that constitute this crime are severely affecting human personality, the dignity, honour and reputation of those aggressed. If such deeds weren't discouraged by means of criminal law, they would lead to de facto reaction of the offended ones and to permanent conflicts and social cohabitation might become impossible as it implies respect towards every member of the community and just appreciation of each member's reputation. That is why the values stipulated, harboured by the Criminal Code have a constitutional status, because human dignity is stipulated in art1, para3 of Romanian Constitution as one of the supreme values".

⁷⁸ (http://fra.europa.eu/fra/index.php?fuseaction=content.dsp_cat_content&catid=3ef0500f9e0c5&contentid=3ef0568924fa5)

⁷⁹ **To defend** basic human rights and democratic principles and to reject all forms of racist violence, incitement to racial hatred and harassment and any form of racial discrimination; **To refuse** to display, to publish or to have published, to distribute or to endorse in any way views and positions which stir up or invite, or may reasonable be expected to stir up or to invite prejudices, hostility or division between people of different ethnic or national origins or religious beliefs, and to deal firmly with any racist sentiments and behavior within its own ranks; **To deal responsibly and fairly** with sensitive topics relating to such groups and to avoid their stigmatization; **To refrain from** any form of political alliance or cooperation at all levels with any political party which incites or attempts to stir up racial or ethnic prejudices and racial hatred; **To strive for** the fair representation of the above mentioned groups at all levels of the parties with a special responsibility for the party leadership to stimulate and support the recruitment of candidates from these groups for political functions as well as membership

ROMANI CRISS
Centrul Romilor pentru
Intervenție Socială și Studii

Romani CRISS

Str. Raspanțiilor nr .11, Sector 2,
București, cod postal 020547
Tel: 021.310.70.70
Mobil: 0740.19.46.46
Fax: 031.815.76.23
Email: office@romanicriss.org
www.romanicriss.org

ROMANI CRISS
Roma Center for
Social Intervention and Studies

Romani CRISS

11, Raspanțiilor Street, Sector 2,
Bucharest, postal code 020547
Tel: +4 021.310.70.70
Mobile: +4 0740.19.46.46
Fax: +4 031.815.76.23
Email: office@romanicriss.org
www.romanicriss.org

Romani CRISS - Centrul Romilor pentru Intervenție Socială și Studii este o organizație neguvernamentală, înființată la 4 aprilie 1993, a cărei misiune este de a apăra drepturile romilor din România. Romani CRISS oferă asistență legală în cazurile de abuz, discriminare sau violență și lucrează pentru combaterea și prevenirea discriminării rasiale împotriva romilor în toate domeniile vieții publice.

De la înființarea sa, Romani CRISS a dezvoltat relații pe termen lung cu comunitățile de romi și autorități din întreaga țară, cu organizații interguvernamentale, cu parteneri ai societății civile din țară sau străinătate, precum și cu donatori, relații susținute printr-o comunicare strânsă, transparentă instituțională și advocacy. Romani CRISS combină militantismul civic local cu influențarea și monitorizarea de programe de politici publice care se adresează romilor, din perspectiva drepturilor omului și a drepturilor minorităților.

La Summit-ul EU/US din Londra, în 18 Mai 1998, Romani CRISS a primit Premiul pentru Democrație și Societate Civilă, premiu oferit de către Uniunea Europeană și Statele Unite ale Americii. În 2008, Romani CRISS a obținut statutul Consiliul Economic și Social (ECOSOC) al ONU, fiind prima organizație de romi din România și a cincea din țară care obține statutul.

Romani CRISS – Roma Center for Social Intervention and Studies is a non-governmental organisation, established in 1993, which defends and promotes the rights of Roma in Romania by providing legal assistance in cases of abuse and works to combat and prevent racial discrimination against Roma in all areas of public life.

Since its establishment, Romani CRISS has been able to develop long-term relationships with Roma communities and authorities throughout the country, with intergovernmental organizations, with strategic domestic and international civil society partners, as well as with donors, through sustained communication, institutional transparency, and effective advocacy. Romani CRISS combines grass-roots civic militantism with influencing and monitoring the implementation of public policy programs affecting Roma, from a human rights and minority rights perspective.

On the 1998 EU/US Summit from London, 18th of May 1998, Romani CRISS was awarded the award for Democracy and Civil Society, from the European Union and the United States of America. In 2008, Romani CRISS was approved as NGO in Consultative Status with Economic and Social Council (ECOSOC). It is the first Roma organisation in Romania and the fifth in the country to be approved in the Consultative Status with ECOSOC.

Copyright© 2011 Romani CRISS. Toate drepturile rezervate. Romani CRISS. All rights reserved.

Publicația a fost realizată în cadrul proiectului „Mecanisme de monitorizare a politicilor publice și a discursului politicianilor privind romii”, implementat de Romani CRISS, cu sprijinul financiar al fondului Balkan Trust for Democracy.

This publication was realised within “Monitoring mechanisms of public policies and politicians’ discourse regarding the Roma”, project implemented by Romani CRISS, with the financial support of Balkan Trust for Democracy fund.